

บทที่ 4

รูปแบบและความสัมพันธ์กับเนื้อหา

เมื่อได้ศึกษาแนวคิดของผู้ประพันธ์ในรวมบทกวีนิพนธ์โลกในดวงตาข้าพเจ้า ผู้วิจัยพบว่ามนตรี ศรีรงค์ มีแนวคิดในเชิงปรัชญาทั้งในแง่ที่แสดงปัญหาและทางออกของยุคปัจจุบัน ถึงแม้ปรัชญาส่วนใหญ่เป็นพุทธปรัชญา ซึ่งไม่ใช่สิ่งแปลกใหม่ แต่ก็กระตุ้นให้ผู้อ่านได้คิดทบทวนถึงความสำคัญของการใช้ชีวิตในสังคม และมองย้อนดูความเป็นจริงที่เกิดขึ้นกับตนเอง กวียังเน้นย้ำคุณค่าและสิ่งที่พึงกระทำในช่วงเวลาขณะมีชีวิต การสื่อความหมายซึ่งมีคุณค่าทางปรัชญาอย่างชวนคิด เห็นได้ว่าตั้งใจใช้พลังทางวรรณศิลป์ให้กระทบต่อผู้รับ ดังจะอภิปรายเป็น 4 หัวข้อคือ ฉันทลักษณ์ กลวิธีการใช้คำ สัญลักษณ์และโวหารความเปรียบ และองค์ประกอบของบทประพันธ์

ฉันทลักษณ์

ในรวมบทกวีนิพนธ์โลกในดวงตาข้าพเจ้า มนต์รี ศรีรงค์ ใช้ฉันทลักษณ์ 2 ประเภท ได้แก่ กลอนสุภาพ และกาพย์ฉบัง 16 ดังที่จะวิเคราะห์ต่อไปนี้

1. กลอนสุภาพ

มนตรี ศรีรงค์ ใช้กลอนสุภาพเป็นฉันทลักษณ์หลัก สอดคล้องกับความมุ่งหมายของตัวบทที่เขียนอย่างสนทนาโดยเจาะจงผู้รับ และบอกเล่าสู่กันฟังกับคนทั่วไป รวมทั้งการรำพึงกับตนเอง กลอนของเขาส่วนใหญ่มีวรรคละ 8 คำ แต่ไม่เคร่งครัดอย่างกลอนสุนทรภู่ ซึ่งแบ่งช่วงในวรรคเป็น 3 ช่วง คือ 3 / 2 / 3 และมีสัมผัสสระเป็นสัมผัสในอย่างสม่ำเสมอ เช่น

ถึงหน้าแพ / แลเห็น / เรือที่นั่ง

คิดถึงครั้ง / ก่อนมา / น้ำตาไหล

เคยหอมบรับ / กับพระ / จมื่นไวย

แล้วลงใน / เรือที่นั่ง / บัดลี้ก่ทอง

เคยทรงแต่ง / แปลงบท / พจนารถ

เคยรับราช / โองการ / อ่านฉลอง

จนกลิ่น / ลิ่นแม่น้ำ / แลล้าคลอง

มิได้ข้อง / เคืองขัด / หักยา

(สุนทรภู์, 2550 : 109)

จำนวนคำในบทประพันธ์ที่ผู้วิจัยกล่าวถึงนี้ส่วนใหญ่นับตามจำนวนพยางค์ หากถือตามตำราชั้นหลักษณฺ์พยางค์อาจจะเท่ากับคำ แต่บางที่อาจรวบพยางค์เบา 2 พยางค์เป็น 1 คำได้ (พระยาอุปกิตศิลปสาร, 2541 : 353) แต่ในบทประพันธ์ที่ศึกษา เมื่อดูจังหวะการอ่านพบว่า การนับ 1 พยางค์เป็น 1 คำ เข้ากับงานนี้มากกว่าที่จะรวบ 2 พยางค์เป็น 1 คำ เช่น “ประตูกะจกติดฟิล์มคำสนิท” นับเป็น 9 คำ แม้แต่บทประพันธ์ของสุนทรภู์ที่ยกมาหากจะรวบ “อ่านฉลอง” เป็น 2 คำ ก็จะเสียจังหวะของกลอนแปด

คำประพันธ์ในโลกในดวงตาข้าพเจ้านี้บางวรรคมี 9 คำ เช่น **ราวถึงสุริยคราสมีคาคันปราสาททรายคลื่นซัดระนาดระเน , อยากคลุกวงในดีเข้าเหมือนแก่นั้น** บางวรรคมี 7 คำ เช่น **หรือโลกหมุนเร่งแต่แว้งคว้าง , ล้าคอแห้งผวก – สากผุย , ฝันร้ายฝันดีมาก็แล้ว , คราบไคลความเหงายังเร้ารุ่ม , กลายอื่นเปลี่ยนหัวแปลงตัวตน** บางวรรคมี 6 คำ เช่น **เสียงทும்ผีเท้า - ก้าวช้า , สีเจ้าเทานวล – ถ้วนเกล้า , งอนแง่นเหลือดี – ชีวิตปากอ้าเขี้ยวขาววาววับ**

วรรคที่มี 9 คำ มักปรากฏอยู่ตอนต้นวรรค หรือระหว่างวรรคที่มีจำนวนคำน้อยกว่า ภายในวรรคมักปรากฏการใช้คำที่อ่านออกเสียงสระสั้น /อะ/ ในตำแหน่งไม่ลงเสียงหนัก หรือบางวรรคปรากฏการใช้คำซ้ำต่อเนื่องกัน ดังตัวอย่างที่ยกมาอภิปรายต่อไปนี้

	จำนวนคำในวรรค
ข้าพเจ้าลี – ที่ระทิก	7
ความรู้สึกมโนธรรมหรือต่ำต้อย	9
เมื่อสติดูเหมือนจะเลื่อนลอย	8
ฝาดฝอยเลือดลมระดมแรง	7
ข้าพเจ้าเกร็งไปทั้งร่าง	7
เต้าสองข้างลั่นร้องอยู่ต่อ่งแตง	8

กลืนกามโชนมาราคาแพง	7
ราคะตำแดงปลั่งงาน	7
ข้าพเจ้าพยายามเรียกสติ	9
หัวใจสีกลับกรุ่นแต่รุ่งน่าน	8
หุ้อ้อตาลายอยู่หลายนาน	7
กับการทำศึกความรู้สีกตคน	8
...	
("การตรวจภายในของข้าพเจ้า" : 39 , เน้นโดยผู้วิจัย)	

บทประพันธ์ข้างต้นในวรรคที่มี 9 คำ ปรากฏการใช้สระสั้น /อะ/ ในตำแหน่งไม่ลงเสียงหนัก ซึ่งให้จังหวะที่ลงตัวและสื่อความหมายได้อย่างกลมกลืนกับคำประพันธ์ ที่สื่อให้ผู้อ่านรับรู้อารมณ์ความรู้สึกของกวีในขณะที่มองเห็นหญิงสาวแต่งกายยั่วยวน

	จำนวนคำในวรรค
ทีละใบทีละใบ – จดหมายเก่า	9
ทีละแสงทีละเงาเป็นชั้นชั้น	9
เป็นอักษรเป็นข้อความเป็นร่ำพัน	9
เป็นภาพอันซิดจางและค้างดวง	8
ทีละภาพทีละภาพเป็นฉากฉาก	9
ทีละหลามทีละหลากเป็นช่วงช่วง	9
ฉากซ้ำฉากซ้อนฉายอยู่ในทรวง	8
ลับลวงไปแล้วอดีตกาล	8
...	
("มะลิลา : ฝนสีนาฬิกาสามสิบห้านาที" : 93 , เน้นโดยผู้วิจัย)	

บทประพันธ์ข้างต้นในวรรคที่มี 9 คำ แบ่งจังหวะเป็น 3 ช่วง คือ 3 / 3 / 3 แทบไม่มีสัมผัสในระหว่างช่วง เห็นได้ว่ากวีใช้กลวิธีการซ้ำกลุ่มคำ เพื่อเน้นจังหวะและย้ำความหมายต่อเนื่องของบทประพันธ์ นั่นคือการเน้นย้ำความรู้สึกของตนเองที่ต้องเผชิญกับความผิดหวังในความรัก ด้วยการให้ภาพและจังหวะซ้ำ ๆ เพื่อนึกย้อนเรื่องราวและความรู้สึกของตนกับคนรักเก่า ซึ่งเวลานี้ได้กลายเป็นอดีตไปแล้ว

วรรคที่มี 8 คำสมาสมอ แบ่งจังหวะเป็น 3 ช่วง คือ 3 / 2 / 3 บ้าง เป็น 2 / 3 / 3 บ้าง ระหว่างช่วงที่ 2 กับ 3 ในวรรคมักมีสัมผัสในแบบสัมผัสสระ ดังบทกวีนิพนธ์ที่ยกมาเป็นตัวอย่างต่อไปนี้

	จำนวนคำในวรรค
บางครั้ง / – เหน้่งนาน / บนอานรถ	8
ลมหายใจ / สดสด / ลดความถี่	8
แหงนขึ้น / มองฟ้าบ้าง / เป็นบางที	8
จุดบุหรี / แล้วย่น / ควันอลอวล	8
มีเพียงเสียง / ถอนใจ / เสือกใหญ่โต	8
สิ้นเสียงโห่ / เสียงหัว / ที่ร่วร่วน	8
ในดวงตา / คู่ดำ / ชุ่มน้ำนวล	8
ตีความได้ / ล้วนล้วน / – โลกส่วนตัว!	8
(“ในดวงตาคู่นั้น” : 48 , เน้น โดยผู้วิจัย)	

เห็นได้ว่าการเลือกใช้คำในการสื่อความหมายและจำนวนคำที่สมาสมอ มีจังหวะลงตัว สามารถสื่อภาพและความรู้สึกได้ ทั้งภาพใหญ่และการเน้นเฉพาะจุดเล็ก ๆ คืออริยาบถของควาบอย และน้ำที่ชุ่มดวงตา

	จำนวนคำในวรรค
...	
ค่อยค่อยเป็นค่อยค่อยไปอย่างที่เป็น	9
ตาเห็นหูยินให้บ่อยบ่อย	7
ลูกไม่หมุนรอบรอบซ้ารอบรอย	8
นับร้อยร้อยรอบจนพอดีบาง	8
ต้องให้บางพอดีอย่างที่เป็น	8
เพื่อการตัดเป็นเส้นสวยส้าง	8

มิให้บางหรือหนาเกินกว่าบาง	8
เพื่อมือสางเส้นสวยได้ด้วยดี	8
คือการงานจากใจและจากแปรง	8
โถมด้วยแรงจนเส้นกลายเป็นหมี่	8
ถู้วงลงตัวด้วยพอดี	7
ไม่มีมากนักจนเกินไป	7

...

(นิพพานในร้านหมี่เปิดศิริวัฒน์ : 62)

มนตรี ศรียงค์ ใช้จำนวนคำในวรรคอย่างอิสระ เห็นได้ว่าวรรคที่มี 8 คำ ยังปรากฏอยู่ระหว่างวรรคที่มีจำนวนคำมากกว่าและวรรคที่มีจำนวนคำน้อยกว่า บทประพันธ์นี้บ่งบอกการทำเส้นหมี่ของพ่อค้า ที่มีความประณีตพิถีพิถันในการทำงาน เพื่อให้ได้เส้นหมี่สวยงาม ไม่หนาหรือบางจนเกินไป จำนวนคำในวรรคมีความสอดคล้องกับการสื่อความ ดังวรรคที่กล่าวว่า “ต้องให้บางพอดีอย่างที่เป็น เพื่อการตัดเป็นเส้นสวยสล้าง” มี 8 คำ และ “ถู้วงลงตัวด้วยพอดี ไม่มีมากนักจนเกินไป” มี 7 คำ

วรรคที่มี 7 หรือ 6 คำ ปรากฏนำหน้าหรือตามหลัง หรือแทรกระหว่างวรรค ที่มีจำนวนคำมากกว่า แต่มีความเหมาะสมกลมกลืนกันด้วยความหมาย ดังจะยกมาอภิปราย

	จำนวนคำในวรรค
หรือโลก / หมุนเร่ง / – แต่เคว้งคว้าง	7
จึงทุกอย่าง / กระจายกระจัด / อยู่คายนั่น	10
ต่างทอดเงา / ทับบน / ต่างโดนกลืน	8
กลายเป็น / เปลี่ยนหัว / แปลงตัวตน	7
จนสิ้นไร้ / สภาพ / ของคราบเดิม	8
เมื่อผ่านการ / ต่อเติม / จากเริ่มต้น	8
ที่สุด / – ก็กลับ / มาอับจน	7
หลังพังป่น / ทอย / ลงย่อยยับ	8
ดวงตา / ของผู้คน / ปัจจุบัน	8
เคลิ้มฝัน / แสนงาม / ในความหลับ	7
ต่อเนื่อง / นานยาว / แหละท่าวทับ	7

ในสรรพฝัน / ประคามี	7
แหวกว่าย / ดิ่งดำ / ในความฝัน	7
มิรู้คืน / รู้วัน / สถานที่	8
หลับไหล / เนิ่นนาน / ปีผ่านไป	7
ฝันร้าย / ฝันดี / มากี่แล้ว	7

...

(“เงาสะท้อนบนประตูกระจก” : 32 - 33)

บทประพันธ์ที่ยกมาข้างต้นมีจำนวน 7 คำเป็นส่วนใหญ่ วรรคระดับของบทแรก “หรือโลกหมุนเร่ง – แต่แว้งกว้าง” มีจำนวน 7 คำ เนื้อความรำพึงเชิงตั้งคำถาม และวรรครับซึ่งมีจำนวน 10 คำ เป็นการบอกผลที่โยงกับคำถามซึ่งเป็นเหตุว่า “จึงทุกอย่างกระจายกระจาดอยู่ดาษดื่น” ผลจากภาวะโลกหมุนเร่งคือทุกอย่างกระจายกระจาด มีผลต่อเนื่องที่เกิดขึ้นกับชีวิต คือไม่อาจค้นหาตัวตนที่แท้จริงได้ ส่วนวรรคต่อมาจะมีจำนวนคำที่น้อยลงมา มีจำนวน 8 คำสลับกับ 7 คำ โดยผู้อ่านจะปรับการเว้นช่วงภายในวรรคตามความเหมาะสมและเข้ากันของความหมายในแต่ละวรรคที่ขยายความถึงภาวะขัดแย้งภายในจิตใจผู้คน

	จำนวนคำในวรรค
เหมือนบุหรี / ที่มอด / ตลอดมวน	8
สี่เก้า / เทานวล / – ถ้วนเก้า	6
ในระหว่าง / ควันอวล / – นวลเทา	7
ลอยแล้ว / แผลวเบา / เป็นวงวง	7
ลมเจิบ / เสียงเห่ / ณ เพล็โป๊	7
สิ้นแม่ / เสียงโห่ / ไม้ไผ่ส่ง	7
ตะวันไต่ / ไล่ลด / ที่กรดทรง	8
ไต่ลง / ดินฟ้า / เพลापลบ	7

(“เพียงพริบตา” : 138)

บทกวีนิพนธ์นี้มีจำนวนคำหลากหลายตั้งแต่ 6 – 8 คำ จำนวนคำขึ้นอยู่กับการสื่อความหมายภายในวรรค วรรครับซึ่งมีจำนวน 6 คำ แทรกอยู่ระหว่างวรรคระดับและวรรครอง ซึ่งมีจำนวน 8 และ 7 คำ ตามลำดับ จำนวนคำแตกต่างกันภายในวรรคนี้ เป็นไปตามจุดมุ่งหมายในการ

สื่อความของกวี เช่น “สี่เถ่าเทานวล – ถ้วนเถ่า” กวีสื่อภาพบุหรืซึ่งแปรสภาพเป็นเถ่าโดยระบุไว้ทั้งต้นวรรคและท้ายวรรคซ้ำกัน หากใช้จำนวนคำมากกว่านี้ก็ไม่กระชับและไม่สะดุดเด่น เช่น หากเติมคำว่าเป็นและล้วนว่า *สี่เถ่าเป็นเทานวลล้วนถ้วนเถ่า* ก็จะดูยืดยาวเกินไป กล่าวได้ว่าการใช้คำมากขึ้นแตกต่างกันนี้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายในการสื่อความ ให้มีความเชื่อมโยงสอดคล้องสัมพันธ์กัน โดยไม่เน้นที่ความสม่าเสมอของจำนวนคำภายในวรรค แต่เน้นที่ความหมายและบริบทของเนื้อหา ซึ่งให้ความเข้าใจที่ชัดเจนแก่ผู้อ่าน

มนตรี ศรีรงค์ใช้สัมผัสนอกตามปกติ แต่ไม่จงใจใช้สัมผัสในอย่างสม่าเสมอ ดังเห็นได้จากบทกวีนิพนธ์ที่ยกมาวิเคราะห์ต่อไปนี้

ข้าพเจ้าคิมและหัวเราะ

กลบเสียงเปราะแตกหักของความเศร้า

ข้าพเจ้าผ่านคำด้วยความเมา

เพื่อตื่นเขารอคำด้วยความทน

แก้วแล้วแก้วเล่า – ซ้ำอีกแก้ว

ซ้ำแล้วซ้ำเล่า – ความเหงาหม่น

เสียงหัวเราะขมขื่นสะอื้นปน

หยาดน้ำตารินหล่นบนหัวใจ

(“ชายขี้เมาแห่งละม้ายสงเคราะห์” : 57)

เมื่อจัดวางตามขนบกลอนสุภาพ จะปรากฏรูปดังนี้

ข้าพเจ้าคิมและหัวเราะ

กลบเสียงเปราะแตกหักของความเศร้า

ข้าพเจ้าผ่านคำด้วยความเมา

เพื่อตื่นเขารอคำด้วยความทน

แก้วแล้วแก้วเล่า – ซ้ำอีกแก้ว

ซ้ำแล้วซ้ำเล่า – ความเหงาหม่น

เสียงหัวเราะขมขื่นสะอื้นปน

หยาดน้ำตารินหล่นบนหัวใจ

ตำแหน่งคำรับสัมผัสที่วรรครับและวรรคส่งอาจแปรไปตามความเหมาะสม เช่น *เปราะ* *เข้า* เป็นคำที่ 3 แล้ว เป็นคำที่ 2 และ *หล่น* เป็นคำที่ 5 เป็นต้น

น่าสังเกตว่า นอกจากจำนวนคำในวรรคของบทกวีนิพนธ์ไม่ตายตัว บางวรรคไม่มีสัมผัสในเลย เช่น “ข้าพเจ้าค่อมและหัวเราะ ...ข้าพเจ้าผ่านคำด้วยความเมา เพื่อตื่นเขารอคำด้วยความทน” และ “แก้วแล้วแก้วเล่า – ซ้ำอีกแก้ว” 4 วรรคนี้หากยกแยกออกไปนอกด้วยทกก็ไม่ต่างจากร้อยแก้ว แต่เมื่ออ่านต่อกับวรรคอื่นก็เข้ากันได้ วรรคที่ไม่มีสัมผัสในบางวรรคมีลักษณะคล้ายกลอนเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ที่อาศัยการซ้ำคำสร้างความเชื่อมโยงภายในวรรค เช่น “ไม่ตามใจข้าใจจึงเพื่อพา” ลักษณะเช่นนี้ปรากฏในบทอื่น ๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

มิกล้ากคอดเรียกแต่อย่างใด

ความรู้สึกเกรงใจช่างไหลหลั่ง

ตรู่ที่หมอกขึ้นสดมาบดบัง

เศษซากปรักพังของความรัก

มิกล้าเอ๋ยแม่คำสั้คำใด

ความรู้สึกแปลกใหม่นี้หน่วงหนัก

ยังคงยืนนิ่งเจียบอยู่เจียบนัก

มิกล้าทักมิกล้าเรียกมิกล้าเลย

(“ชายคนรักของช่างเสริมสวย” : 29 , เน้น โดยผู้วิจัย)

...

เช่นที่ตีเป้งเหนียวเนื้อเดียวกัน

จนมันราบเรียบเนียนสนิท

ให้รีดแบนแผ่นบางทีละนิด

ค่อยค่อยบิดลูกโม้ทีละน้อย

ค่อยค่อยเป็นค่อยค่อยไปอย่างที่เป็น

ตาเห็นหูยิบให้บ้อยบ้อย

ลูกโม้หมุนรอยรอบซ้ารอบรอย

นับร้อยร้อยรอบจนพอดีบาง

...

(“นิพพานในร้านหมี่เป็ดศิริวัฒน์” : 62 , เน้น โดยผู้วิจัย)

บทประพันธ์ที่ยกมานี้ไม่เน้นสัมผัสใน หรือกล่าวได้ว่ากวีตั้งใจไม่ใช้สัมผัสในอย่างสม่ำเสมอ สังเกตได้ว่าบทประพันธ์ที่ไม่เน้นสัมผัสในมักเป็นบทที่เขียนในลักษณะของการสนทนา ทั้งรูปแบบของการสนทนากับผู้อ่าน และการรำพึงกับตนเอง ความตั้งใจไม่ใช้สัมผัสในเป็นการสร้างความสะดุดแก่ผู้รับให้สนใจความหมายมากกว่าความประสานของเสียงของคำที่คาดเดาได้

สังเกตได้ว่า กวีมักเลือกใช้สัมผัสอักษร การซ้ำคำ และการเล่นคำซ้อนความหมาย ดังเห็นได้ในบท “ชายขี้เมาแห่งละม้ายสงเคราะห์” (57) และบท “นิตยา : ดวงน้ำที่ร่วงเงาจาก เถาวัลย์” (82) ตามลำดับ ดังนี้

...

แก้วแล้วแก้วเล่า – ซ้ำอีกแก้ว

ซ้ำแล้วซ้ำเล่า – ความเหงาหม่น

เสียงหัวเราะขมขื่นสะอื้นปน

หยาดน้ำตารินหล่นบนหัวใจ

...

ดวงตาคู่สวยคู่ตนเอง

เรื่องเปล่งสุกปลั่งด้วยช่างฝัน

น่าเศร้าที่ว่าในตานั้น

ไม่มีฉันไม่มีใครอยู่ในตา

บทประพันธ์ที่ยกมานี้ลักษณะเด่นไม่ได้อยู่ที่สัมผัสใน แต่กวีเน้นการเล่นคำซ้อนความหมายซึ่งมีเสียงสัมผัสอักษร ดังวรรค “เสียงหัวเราะขมขื่นสะอื้นปน” และ “เรื่องเปล่งสุกปลั่งด้วยช่างฝัน” สัมผัสอักษร “ขม – ขื่น”, “เปล่ง – ปลั่ง” แต่แยกคำซ้อนปกติออกจากกัน โดยนำคำที่ซ้อนความหมายสองคู่ คือ “เรื่อง – สุก”, “เปล่งปลั่ง” มาเรียงใหม่เป็น “เรื่องเปล่งสุกปลั่ง” “เปล่งปลั่ง” สื่อความสดใสอย่างมีแสง บ่งบอกว่าดวงตาสวยของเธอที่กวีจ้องมองนั้นมีแสงระยิบด้วย ความฝัน นอกจากนี้ยังปรากฏการซ้ำคำ ในวรรค “แก้วแล้วแก้วเล่า – ซ้ำอีกแก้ว ซ้ำแล้วซ้ำเล่า – ความเหงาหม่น”, “ไม่มีฉันไม่มีใครอยู่ในตา”, “มิกล้าทักมิกล้าเรียกมิกล้าเลย” การซ้ำคำเหล่านี้มี

จุดมุ่งหมายเพื่อเน้นย้ำความหมายทั้งจำนวนความเคลื่อนไหวและความรู้สึกของบุคคลในภาวะที่กำลังเผชิญกับอารมณ์เศร้าผิดหวัง

กลอนสุภาพของมนตรี ศรีรงค์ ที่ไม่เน้นสัมผัสในนั้น เขาเลือกใช้กลวิธีการเน้นสัมผัสอักษร การเล่นคำซ้อน และการซ้ำคำภายในวรรค การเลือกใช้คำเหล่านี้เอื้อต่อการสร้างความสัมพันธ์ด้านเสียงและความหมาย ให้สอดคล้องกลมกลืนกันตามเจตนาในการสื่อความ

เมื่อพิจารณาการแบ่งจำนวนคำตามจังหวะการอ่าน พบว่าในแต่ละวรรคสามารถอ่านให้ลงจังหวะได้แตกต่างกัน เนื่องจากมีจำนวนคำที่ไม่สม่ำเสมอ ดังบทกวีนิพนธ์ที่ยกมาอภิปรายต่อไปนี้

	จำนวนคำในวรรค
มันเป็น / พายุ / ฤดูร้อน	7
ที่สั้น โลก / โยกกลอน / จนกร่อนหัก	8
เรายืน / คนละขอบ / ที่กรอบนัย	8
แบ่ง โลก / เป็นฟากก็ / ละฟากลาน	8
ก็ก่ท่าน / คือกัก / อีกโลกหนึ่ง	7
ข้าพเจ้า / จึ่งจึ่งเคียด / โกรธเกลียดท่าน	9
ท่านก็จ้อง / ทำลายข้าพเจ้า / มายาวนาน	11
เราต่าง / ล้างผลาญ / กันไป	6
...	
(“พายุใหม่” : 116)	

เห็นได้ว่าบทประพันธ์ข้างต้นมีความแตกต่างของจำนวนคำภายในวรรค เมื่อแบ่งตามจังหวะการอ่าน วรรคที่มีจำนวน 6 คำ สามารถอ่านเป็นวรรคละ 3 ช่วง โดยให้ลงจังหวะ 2 / 2 / 2 เช่นในวรรคสองของบทที่สองที่ยกมานี้ ต้องอ่าน “เราต่าง / ล้างผลาญ / กันไป” ซึ่งพบว่าในวรรคนี้มีสัมผัสสระระหว่างช่วงที่ 1 กับ 2 ปรากฏอยู่ด้วย นั่นคือ “ต่าง – ล้าง”

วรรคที่มีจำนวน 7 คำ แบ่งตามจังหวะการอ่านเป็นวรรคละ 3 ช่วง อ่านให้ลงจังหวะ 2 / 2 / 3 เช่นในวรรคสดับของบทแรกต้องอ่าน “มันเป็น / พายุ / ฤดูร้อน” และวรรคสดับของบทต่อมาต้องอ่าน “ก็ก่ท่าน / คือกัก / อีกโลกหนึ่ง” เห็นได้ว่าทั้งสองวรรคนี้ก็ไม่เน้นสัมผัสในระหว่างช่วงที่ 1 , 2 และ 3 นอกจากนี้ในวรรคที่มี 7 คำ ยังปรากฏการอ่านเป็นวรรคละ 2 ช่วง อ่านให้ลงจังหวะ 4 / 3 เช่น “ในสรรพสัน / ประดามี” (33) , “ข้าพเจ้าสิ / ที่ระทึก” (39) , “ข้าพเจ้าเกร็ง / ไปทั้ง

ร้าง” (39), “ข้าพเจ้าค่อม / และหัวเราะ” (57), “ข้าพเจ้าเสร์ / อย่างเงิบเงิบ” (58), “ท่านไม่มีวัน / จะเข้าใจ” (58), “คือความหวังหนึ่ง / จะพึงพึง” (58), “คือความจำสับ / -กล้ากับกลัว” (58) เป็นต้น แม้ว่าจะแบ่งจังหวะต่างกันเนื่องจากแปรตามความหมายของบทประพันธ์ แต่เมื่ออ่านก็จะได้รับการส่งรับความสัมพันธ์ด้านความหมายของข้อความ และอารมณ์ความรู้สึกของกวีได้อย่างดี

วรรคที่มีจำนวน 8 คำ แบ่งตามจังหวะการอ่านเป็นวรรคละ 3 ช่วง อ่านให้ลงจังหวะได้ 2 แบบ ดังนี้ แบบที่หนึ่งอ่าน 3 / 2 / 3 เช่น ในวรรครับของบทแรกต้องอ่าน “ที่สั้นโลก / โยกกลอน / จนกร่อนหัก” เห็นได้ว่าในวรรคนี้มีสัมผัสสระระหว่างช่วงที่ 1 กับ 2 คือ “โลก – โยก” และช่วงที่ 2 กับ 3 คือ “กลอน – กร่อน” การส่งรับสัมผัสนี้บอกความสัมพันธ์ด้านเสียงของข้อความ แบบที่สองอ่าน 2 / 3 / 3 เช่นในวรรครองและวรรคส่งของบทแรก ต้องอ่าน “เราขึ้น / คนละขอบ / ที่กรอบนั้ก” และ “แบ่งโลก / เป็นฟากก็ก / ละฟากลาน” การอ่านที่แตกต่างกันในวรรคที่มีจำนวน 8 คำนี้ มีความต่างกันที่จังหวะในการอ่าน ซึ่งแปรตามความหมายของบทประพันธ์

วรรคที่มีจำนวน 9 คำ แบ่งตามจังหวะการอ่านเป็นวรรคละ 3 ช่วง อ่านให้ลงจังหวะ 3 / 3 / 3 เช่นในวรรครับของบทที่สอง ต้องอ่าน “ข้าพเจ้า / จึงซึ่งเคียด / โกรธเกลียดท่าน” ในวรรคนี้มีสัมผัสสระปรากฏอยู่ในช่วงที่ 2 คือ “จึง – ซึ่ง” และสัมผัสสระระหว่างช่วงที่ 2 กับ 3 คือ “เคียด – เกลียด” การส่งสัมผัสภายในวรรคนี้ให้ความสัมพันธ์ด้านเสียงที่ให้ความรู้สึกกระแทกอารมณ์โกรธเกลียดที่ “ข้าพเจ้า” มีต่อ “ท่าน”

สิ่งที่น่าสนใจคือ การใช้คำในวรรคระดับหลายบทที่เป็นเพียงคำเรียกหรือการตั้งประเด็นเพียง 1 ถึง 5 คำ แต่มีการส่งรับสัมผัสไปยังวรรครับ เช่น “จึง- สายวันหนึ่งทุกร้านข้าวมันไก่” (26), “เขา- วันฟ้าหงาวผายระบายทั่ว” (28), “ตั้งว่า- วันเวลาเก่าแก่ถูกเผาไหม้” (29), “AAAH – COWBOY ลมวอยวอยผสมศกก็ปรกหน้า” (42), “ขณะข้าพเจ้า- วาดเค้าโครงร่างวันข้างหน้า” (51), “ทว่าข้าพเจ้า- จำมิได้เพลงเก่าที่เคยฟัง” (52), “ท่านกับข้าพเจ้า- เราต่างสุขความเหงาความเศร้าสร้อย” (64), “เรา- ฟุ่นเขม่าปีเดือนที่เปื้อนป้าย” (64), “เด็กชายยุทธนา- โลกเบื้องหน้าขณะนั้นที่ฝันใฝ่” (72), “เบื้องหน้าข้าพเจ้า- คือชายผู้แก่เฒ่าไปล่วงหน้า” (73), “เพื่อนเอ๋ย- หมอกเหมยความเศร้าช่างเปล่าเปลี่ยว” (77), “จำได้- เขาวิ้วเราสองระหองระแหง” (78), “ให้คงคิดถึง- หกโมงเช้าหนึ่งนั้นเสมอ” (85), “ไม่เคยใช้ไหม? น้ำตาไร้เหตุผลที่สั้นเอ่อ” (90), “ว่ากันว่า- คิ่นที่ฟ้ามีดมิคสนิทหวัง” (115), “ดูเหมือนว่า- ท่านกับข้าพเจ้ามีความเหมือน” (122), “พบว่า- น้ำตาไร้เหตุผลยังหล่นร่วง” (125) เป็นต้น

ในส่วนของสัมผัสในที่ใช้มากเป็นพิเศษในหนังสือนี้ มักจะปรากฏในบทที่แสดงอารมณ์ ประกอบกับการพรรณนาภาพที่แสดงภาพเคลื่อนไหว ความหยุดนิ่ง ความมืด ความสว่าง กวีเลือกใช้คำที่ส่งสัมผัสภายในวรรคทั้งสัมผัสอักษรและสัมผัสสระเป็นอุปกรณ์การสื่อสาร ดังบทกวีนิพนธ์ที่ยกมาพิจารณาต่อไปนี้

...

ไปสู่ความเว้งว้างอันกว้างลึก

กลางครีกคลิ่น โครมที่โถมถา

แปดทศมิดมิดขึงพืดทา

คำสนิทมิตตาด้วยราตรี

สมอเรือดิ่งลงให้ทรงตัว

เดิ่งหัวขยับอยู่กับที่

แล้วความมืดสีดำ – ปีชำปี

ก็กลืนเรือป่นปี – แต่นี้มา

(“ยุทธนา : ราวเดินเรือหาปลาขอบฟ้าไกล” : 73)

ไปสู่ความเว้งว้างอันกว้างลึก

กลางครีกคลิ่น โครมที่โถมถา

แปดทศมิดมิดขึงพืดทา

คำสนิทมิตตาด้วยราตรี

สมอเรือดิ่งลงให้ทรงตัว

เดิ่งหัวขยับอยู่กับที่

แล้วความมืดสีดำ – ปีชำปี

ก็กลืนเรือป่นปี – แต่นี้มา

คำที่มีสัมผัสในของวรรคแรกคือสัมผัสอักษร “เว้ง – ว้าง” และสัมผัสสระ “ว้าง – กว้าง” คำเหล่านี้ล้วนเสริมความหมายซึ่งกันและกัน เว้งว้าง ให้ภาพที่โล่งกว้าง ทำให้ว่าเหวใจ โดดเดี่ยว ที่โล่งกว้างนั้นหมายถึงท้องทะเล ดังที่กวีให้ภาพไว้ในวรรคที่สองว่า “กลางครีกคลิ่น โครมที่โถมถา” สัมผัสใน “ครีก – โครม / โถม – ถา” ให้ภาพความเคลื่อนไหวเร็วแรงของคลื่นที่กำลังซัดเข้าหาฝั่ง มีเสียงดัง “ครีก โครม” อย่างไม่หยุดยั้ง แรงซัดซัดของคลื่นท่ามกลางความ “มิดมิด” ยามราตรีเป็นภัยอันตรายของชาวประมงที่กำลังเดินเรือกลางท้องทะเล กวีบอกผลที่คลื่นซัดเรือว่า “ป่นปี” สื่อถึงการพังทลายย่อยยับของเรือลำน้อยกลางท้องทะเล อันเป็นความสูญเสียอย่างสิ้นเชิงซึ่งไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

จนเติบโตเต็มที่เป็นผีเสื้อ
 งามอะเคือเต็มทีด้วยสีสัน
 กลางดงดิบลึกของพฤษ์พันธุ์
 ปิดฟ้าปิดสวรรค์ด้วยม่านใบ
 เพียงลำแดดบางลำแสงดำมา
 มีดปากก็พอยังสว่างไสว
 ความเงียบอันรชฎ์สังัดไพร
 เป็นความเงียบยิ่งใหญ่เสมอมา
 พอปริเปลือกหักจากดักแด้
 ก็เป็นปีกงามแท้ขึ้นแผ่หลา
 ในโลกแสนว่าเหว่ห้วงเวลา
 มีความงามยิ่งกว่าความงามใด
 (“ชุดิมา : อาณาจักรแห่งความหวาดกลัวของดักแด้” : 88)

จนเติบโตเต็มทีเป็นผีเสื้อ	งามอะเคือเต็มทีด้วยสีสัน
กลางดงดิบลึกของพฤษ์พันธุ์	ปิดฟ้าปิดสวรรค์ด้วยม่านใบ
เพียงลำแดดบางลำแสงดำมา	มีดปากก็พอยังสว่างไสว
ความเงียบอันรชฎ์สังัดไพร	เป็นความเงียบยิ่งใหญ่เสมอมา
พอปริเปลือกหักจากดักแด้	ก็เป็นปีกงามแท้ขึ้นแผ่หลา
ในโลกแสนว่าเหว่ห้วงเวลา	มีความงามยิ่งกว่าความงามใด

บทประพันธ์ข้างต้นในวรรคดับกวีใช้สัมผัสอักษรในคำ “เติบโต – โต – เต็มที” พยัญชนะต้นเสียงกักซ้ำ 3 ครั้ง แสดงความหนักแน่นมั่นใจว่า ผีเสื้อมีพัฒนาการจากดักแด้มาถึงจุดที่งดงามที่สุด มนตรี ศรีรงค์ใช้คำรับส่งสัมผัส ซึ่งอาจมองอย่างเคร่งครัดว่าเป็นข้อบกพร่อง เช่นว่าเหว่กับเวลา หรือ แผ่หลากับเวลา (น่าจะสะกดแผ่หรามากกว่า) แต่ผู้อ่านไม่สะดุดด้วยจุดนี้ เพราะความหมายมีพลังมากกว่า

กวีให้ภาพธรรมชาติในป่าดงดิบลึกที่มีความมืดมิด แต่ป่ามืดที่เงียบเหงานั้นสดใสสวยงามได้ด้วยแสงแดดและเงาปีกอันสวยงามของผีเสื้อ ภาพที่กวีสื่อนี้คือความงดงามของธรรมชาติในป่ามืดที่เงียบเหงา แต่เป็น “ความงามยิ่งกว่าความงามใด”

เสียงฝนปลุกความเงียบให้ลุกตื่น

จนกลางคืนนั้นจึงได้อิงมี

สีนาคาสามลิบห้านาที

ความมืดที่มืดมิดทุกทิศทาง

ฟ้าไร้ดาว – ไม่มีแม่สักดวง

ลมหนาวหนักกราวมาห่างห่าง

เมฆแดงดั่งเพลิงไปเว้งว้าง

บอกข่าวบางอย่างจะอย่างมา

พายุเริ่มก่อตัวในทะเล

แล้วฟังเพทุทุกอย่างที่ขวางหน้า

โน่นดูนั่นสิ – มะลิลดา

ถอนรากลอยฟ้าเกินคว่ำทัน

(“มะลิลดา : ฝนสีนาคาสามลิบห้านาที” : 92)

เสียงฝนปลุกความเงียบให้ลุกตื่น

จนกลางคืนนั้นจึงได้อิงมี

สีนาคาสามลิบห้านาที

ความมืดที่มืดมิดทุกทิศทาง

ฟ้าไร้ดาว – ไม่มีแม่สักดวง

ลมหนาวหนักกราวมาห่างห่าง

เมฆแดงดั่งเพลิงไปเว้งว้าง

บอกข่าวบางอย่างจะอย่างมา

พายุเริ่มก่อตัวในทะเล

แล้วฟังเพทุทุกอย่างที่ขวางหน้า

โน่นดูนั่นสิ – มะลิลดา

ถอนรากลอยฟ้าเกินคว่ำทัน

สังเกตได้ว่า คำที่ส่ง – รับสัมผัสในเป็นคำที่เน้นความหมาย โดยส่วนใหญ่เป็นคำซ้อนที่ซ้ำเสียงพยัญชนะต้น ยามราตรีมืดมิด ไปทุกทิศ ความเงียบถูกลุกด้วยเสียง “อึ้งมี” ของสายฝนที่กระหน่ำลงมา คำคั้นนั้นมองหาดาวไม่เจอสักดวง และมีแรงลมหน่วงหนักมาเป็นระยะ ภาพกว้างเป็นภาพ “เมฆแดงคั่งเพลิง..” ในท้องฟ้าอันกว้างเว้งร้าง ก่อนที่จะเกิดพายุซัดเข้าหาฝั่ง จน “...ฟังเพทุกอย่างที่ขวางหน้า” ลงในฉับพลัน

เป็นเช้าที่สดใสด้วยสายแดด
 ละแวกแวกปลุกตื่นมาชื่นสด
 กรุ่นดินแรกแดดก็แผดรส
 คายปลดเย็นชื่นของคืนวาน
 หมอกกลุ่มสุดท้ายจึงวายหมด
 เมื่อสว่างได้สดจกจัดจ้าน
 พรายดวงแดดวับนับล้าน
 ก็ผลิบานแตกดอกออกดวง
 คือนกเขาสักตัวมากลัวเสียง
 และนกเอี้ยงขานขับมารับช่วง
 คือความงดงามที่ถ้ามทวง
 ด้วยลำเงินแสงยวงของช่วงเช้า
 (“หลังคืนฝันร้าย” : 98)

เป็นเช้าที่สดใสด้วยสายแดด	ละแวกแวกปลุกตื่นมาชื่นสด
กรุ่นดินแรกแดดก็แผดรส	คายปลดเย็นชื่นของคืนวาน
หมอกกลุ่มสุดท้ายจึงวายหมด	เมื่อสว่างได้สดจกจัดจ้าน
พรายดวงแดดวับนับล้าน	ก็ผลิบานแตกดอกออกดวง
คือนกเขาสักตัวมากลัวเสียง	และนกเอี้ยงขานขับมารับช่วง
คือความงดงามที่ถ้ามทวง	ด้วยลำเงินแสงยวงของช่วงเช้า

กวีใช้คำซ้อนซ้ำเสียงพยัญชนะต้นเช่นเดียวกัน ฉกฉรมชาติในยามเช้า “...สาดใสด้วยสายแดด” ให้ทั้งความอบอุ่นและความสว่าง ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีพของสรรพชีวิต เมื่อหมอกหมดความชื้นแดดที่ส่องลงมาจัดจ้าน ปกติคำว่า จัดจ้าน มักใช้บอกฝีปากบุคคลที่ขาดความนุ่มนวล แต่กวีใช้บอกระดับความสว่างของแสงแดดที่ส่องมา ในที่นี้ความน่าตื่นตาตื่นใจที่เกิดขึ้นอย่างน่าชื่นชมก็คือ “พรายดวงแดดดับน้บถัน” ดวงแดดสื่อความยิ่งใหญ่และพลังอันมากมายของดวงตะวันที่สาดแสงลงมายังพื้นโลก กวีสื่อผลที่ทำให้เห็นเขาและนกเอี้ยงส่งเสียงร้องขานรับกันอย่างเบิกบาน อันเป็นความงดงามของการเกื้อกูลของธรรมชาติ

...

มิเห็นฝั่งก็หวังสักฝั่งปาก
 แแรงกรากคลื่นเกรียวนั้นเชี่ยวชาญหลาย
 ยังคัดท้ายพายอยู่ – ลูกผู้ชาย
 ท่ามกลางอันตรายสารพัน
 เรือน้อยลอยลำไปตามพาย
 เหวี่ยงवादผาดผายมิได้หวั่น
 อาจปลากะโคงขาว – เงามัน
 อวดพรรณรูปงามว่ายตามมา
 เป็นเรือเล็กพายจ้วงกลางห้วงสมุทร
 มนุษย์ – ผู้มุ่งมาดปรารถนา
 จากวัยหนึ่งคู่วัยที่ไถ่มา
 ฟากท่าสักฝั่งก็ยังมีไกล
 ลมแรงคลื่นโยนจนโหนตัว
 ฟ้ามัวฝนสาดมิหวาดไหว
 สองแขนเกร็งกล้ำเนื้อนำเรือไป
 มหาสมุทรกว้างใหญ่อันไกลลิบ
 ซากซ้ำจำเ – ทะเลคลื่น
 คำคืนคืนดาวพราวลิบ
 ไร้ปาฏิหาริย์ใดใดทั้งไร้ทิพย์
 มีแต่ลิบนิ้วล่ำที่กำพาย
 (“เรือกลางทะเล” : 108)

มิเห็นฝั่งก็หวังสักฝั่งฟาก	แรงกรากคลื่นเกรียวนั้นเชียวหลาย
ยังคัดท้ายพายอยู่ – ลูกผู้ชาย	ท่ามกลางอันตรายสารพัน
เรือน้อยลอยลำไปตามพาย	เหวี่ยงवादผาดผายมิได้หวั่น
อาจปลากระโดงขาว – เงามัน	อวดพรรณรูปงามว้ายตามมา
เป็นเรือเล็กพายจ้วงกลางห้วงสมุทร	มนุษย์ – ผู้มุ่งมาดปรารถนา
จากวัยหนึ่งสู่วัยที่โตมา	ฟากท่าสักฝั่งก็ยังไกล
ลมแรงคลื่นโยนจนโหนตัว	ฟ้ามัวฝนสาดมิหวาดไหว
สองแขนเกร็งกล้ำเนื้อนำเรือไป	มหาสมุทรกว้างใหญ่อัน ไกลลิบ
ซากซ้ำจำเจ – ทะเลคลื่น	คำคืนคืนดาวพราวกลีบ
ไร้ปาฏิหาริย์ใดใดทั้งไร้ทิพย์	มีแต่สับนิ้วล่ำที่กำพาย

กระแสน้ำที่ไหลกราก (เชียว) แสดงด้วยความเร็วแรงของกระแสน้ำที่เป็นคลื่น โดยการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ /กร/ ในคำว่า “กราก - เกรียว” ประสานสัมผัสสระกับคำว่า “เชียว” โดยมีความหมายเชื่อมโยงกัน ดังนี้ **กราก** หมายถึง ตรงเข้าไปข้างหน้าอย่างรวดเร็ว **เกรียว** หมายถึง อาการเคลื่อนที่ไปข้างหน้าของมวลวัตถุจำนวนมาก พร้อม ๆ กันมักใช้กับคน เช่น ผูกชนกรูเกรียว และ **เชียว** หมายถึง ลักษณะของน้ำที่ไหลแรงจัด

ว่ากันว่า-

คืนที่ฟ้ามีดมิดสนิทห้วง
เมื่อลมม้วนหวนต่ำเป็นลำวง
มันจะเหยียดยาววงถึงดวงดาว
เป็นพายุมามากอีกฟากฝั่ง
เพียงครึ่งก่อนพลั้งก็พังทลาย

พัดเอาใบไม้พริกกันกรูกราว
 หอบฝุ่นมุ่นขาวคลุมด้าวแดน
 กลบดาวกลบเดือนให้เดือนลบ
 ทรลบฟ้าฝั่งไปทั้งแผ่นดิน
 เกิดการพังพินาศจนลาดแบน
 ล้านแสนแรงร้ายทำลายล้าง!
 (“พายุโหม” : 115)

ว่ากันว่า-

คืนที่ฟ้ามีดมิคสนิทห้วง

เมื่อลมม้วนหวนต่ำเป็นลางวง

มันจะเหยียดยาววงถึงดวงดาว

เป็นพายุมาจากอีกฟากฝั่ง

เพียงครึ่งก่อนพลั้งก็พังหา

พัดเอาใบไม้พริกกันกรูกราว

หอบฝุ่นมุ่นขาวคลุมด้าวแดน

กลบดาวกลบเดือนให้เดือนลบ

ทรลบฟ้าฝั่งไปทั้งแผ่นดิน

เกิดการพังพินาศจนลาดแบน

ล้านแสนแรงร้ายทำลายล้าง!

กวีกล่าวถึงการก่อเกิดของพายุที่เห็นเป็นลำเรียวขึ้นไปในท้องฟ้า มีลักษณะคล้าย
 งวงช้าง กวีใช้คำบรรยายภาพว่า “เมื่อลมม้วนหวนต่ำเป็นลางวง มันจะเหยียดยาววงถึงดวงดาว”
 บ่งบอกลักษณะของลมพายุที่กำลังเคลื่อนที่ด้วยความแรงและเร็ว เห็นเป็นลำสูงมาก พายุนี้ได้
 “พัดเอาใบไม้พริกกันกรูกราว” สัมผัสใน “พริ – กรู” สอดคล้องกับความสัมพันธ์ด้านความหมาย
 ที่บ่งบอกอาการเคลื่อนไหวของวัตถุมาพร้อม ๆ กันเป็นจำนวนมาก เสียงดั่ง “กราว” ของใบไม้ที่ถูก
 ลมพัดปลิวไปพร้อมกันเป็นจำนวนมาก ลมพายุหอบเอาฝุ่นให้ฟุ้งกระจายจนเห็นสิ่งที่อยู่เบื้องหน้า
 เลือนราง และในที่สุดความแรงของลมก็ได้พังทลายทุกอย่างเพื่อให้ “...พังพินาศจนลาดแบน” ด้วย
 “ล้านแสนแรงร้ายทำลายล้าง” การเน้นกลุ่มคำที่มีพยัญชนะต้นเป็นเสียงรัวและข้างลิ้น บ่งบอกแรง
 อันมหาศาลของลมพายุที่ทำลายสิ่งที่อยู่เบื้องหน้าให้ราบเรียบลงในเวลาเพียงชั่วขณะ

พอจะกล่าวได้ว่าในบทที่มีสัมผัสใน มนตรี ศรีรงค์ ใช้สัมผัสในตามจังหวะที่
 เหมาะสม โดยไม่จำเป็นต้องวางไว้ตายตัว และยังใช้ประกอบกับการซ้ำคำเพื่อเน้นความหมาย เช่น
 “กลบดาวกลบเดือนให้เดือนลบ” *กลบดาวกลบเดือน* หมายถึงกลบทั้งดาวและเดือน โดยซ้ำ*กลบ*
 เพื่อให้กระชับเข้ากับจำนวนบังคับคำ *ดาวเดือน* และ*เดือนลบ* เป็นคำซ้อนที่มีสัมผัสอักษร

2. กาพย์ฉบับ 16

กาพย์ฉบับ 16 เป็นคำประพันธ์อีกประเภทหนึ่งที่มนตรี ศรียงค์ เลือกใช้ ซึ่งปรากฏเพียงบทเดียว คือ “เด็กสาวสิบสี่มอสอง” [ถนนละม้ายสงเคราะห์ 06] (36 – 37) ที่พรรณนาถึงความงามตามธรรมชาติของเด็กหญิงวัย 14 ปี โดยสื่อผ่านการมองของกวีที่ทำหน้าที่เป็นผู้เล่า ดังต่อไปนี้

เหมือนสายลมพัดพรายเบา งามหนักหนอเจ้า

เด็กสาวตากม – ผมดำ

ขวบปีผ่านผัน – ฝนพรำ สิบสี่หน้าน้ำ

แก้มกำคำตัดฝาดอม

ผลิ้วยอกตูมอูนนม ผิวขาว – เต้ากลม

วันนี้ – สิบสี่ขวบปี

เหมือนสายลมพัดพรายที ก็เปลี่ยนจากปี

ของเด็กหญิงน้อยขี้แย

ตื่นเช้าจ้วเจียงอแง ทว่า – หากแต่

แต่งชุดนักเรียนโดยพลัน

ผูกผมเป็นหางสั้นสั้น รองเท้าขัดมัน

การบ้านรายงานเรียบร้อย?

เนื้อเนียนไร้วัวกั้วรอย เจ้าผีเสื้อน้อย

อวดปีกสวยสายลายงาม

กาพย์ฉบับ 16 ในบทประพันธ์ที่ยกมานี้ตรงตามแบบของฉันทลักษณ์ ที่บทหนึ่งมี 3 วรรค วรรคละ 6 – 4 – 6 ตามลำดับ บังคับสัมผัสทำวรรคแรกสัมผัสกับทำวรรคที่สอง และสัมผัสระหว่างบทส่งสัมผัสจากทำวรรคที่สามของบทไปยังทำวรรคแรกในบทต่อไป

มนตรี ศรียงค์ สามารถปรับใช้กาพย์บัง 16 ซึ่งเป็นฉันทลักษณ์ที่ใช้พรรณนาในหนังสือเก่าหรือวรรณคดีโบราณ เช่นในบทพากย์เอราวัณ พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เพื่อพรรณนาความงามตามธรรมชาติของเด็กหญิง ด้วยการเลือกใช้คำที่เป็นคำธรรมดาในชีวิตประจำวัน แต่สื่อภาพให้ผู้อ่านคิดตาม ด้วยลีลาการเล่าภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเด็กหญิงที่กำลังเจริญวัยเป็นสาวรุ่น กวีเน้นการเล่นสัมผัสอักษรภายในวรรค ที่ช่วยเน้นย้ำความหมาย ดังเห็นได้จากวรรคที่กล่าวว่า “แก้มก่ำก่ำค้ำค้ำค้อม” การสัมผัสอักษร “แก้ม – ก่ำ – ก่ำค้ำ” สื่อภาพผิวแก้มที่เปล่งปลั่งสดใสก่ำแดงของเด็กหญิง กวีใช้คำที่บอกรูปร่างทรงของดอกไม้คือ **ตูม** อันหมายถึงสภาพก่อนจะถึงการผลิบาน ดังกล่าวว่า “ผลิ้วยอกตูมอูมนม ผิวขาว – เต้ากลม” การใช้คำ “ออกตูมอูมนม” ให้ภาพอกที่กลมอูมนุ่มนวลของเด็กสาว การเจริญวัยของเด็กสาวในรอบปีนั้นกวีกล่าวว่ารวดเร็วเหมือน “สายลมพัดพราย” เมื่อพบจึงได้สังเกต กวีเปรียบเด็กหญิงที่กำลังเจริญวัยว่าเหมือนผีเสื้อน้อยที่กำลังอวดปีกสวยงามซึ่งเพิ่งผลิออกจากคักแต่ ดังกล่าวว่า “เนื้อเนียนไร้วัวก็ารอย เจ้าผีเสื้อน้อย อวดปีกสวยสายลายงาม”

ความเปลี่ยนแปลงของเด็กหญิงที่กวีเล่าถึงนี้ ให้ภาพความเจริญวัยตามธรรมชาติอย่างชื่นชม ดังการใช้สรรพนาม “เจ้า” เอ่ยถึงเด็กหญิง ซึ่งกำลังเจริญวัยแต่ก็ยังไม่ถึงพฤติกรรมที่ยังคงไร้เดียงสา ดังที่กวีบรรยายว่า “ตื่นเช้าจ้วเจียงอแง ทว่า – หากแต่ แต่งชุดนักเรียนโดยพลัน” พฤติกรรมของเด็กสาวที่กวีกล่าวถึงนี้ก็เช่นเดียวกับเด็กนักเรียนทั่วไป ที่ไม่ยอมลุกตื่นในตอนเช้าแต่ก็ยังรับผิดชอบในหน้าที่ของตน และแต่งตัวไปโรงเรียนอย่างไม่บิดพลิ้ว

กลวิธีการใช้คำ

ลักษณะเด่นด้านการใช้คำในรวมบทกวีนิพนธ์โลกในดวงตาข้าพเจ้าของมนตรี ศรียงค์ อยู่ที่การเลือกใช้คำที่เป็นคำธรรมดาและใช้ในชีวิตประจำวัน ส่วนใหญ่เป็นคำที่เข้าใจง่าย แต่เมื่อเชื่อมโยงกันก็จะมีพลังลุ่มลึกให้ตีความ เขาไม่ได้ใช้คำทำเนียบกวีอย่างแพรวพราว มีคำที่มักใช้ในบทกลอนทั่วไปอยู่บ้าง เช่น ท่าว (ในวรรค “ต่อเนื่องนานยาวและท่าวทับ”) หรือสลับที่ตำแหน่งในคำซ้อน เช่น “ความรู้สึกแปลกใหม่นี้หน่วงหนัก” จากหนักหน่วงที่คุ้นชินกว่า “จึงทุกอย่างกระจายกระจัดอยู่ดาษดื่น” จากกระจัดกระจายในภาษาทั่วไป เป็นต้น ผู้วิจัยวิเคราะห์กลวิธีการใช้คำเป็น 2 ประเด็น คือ การใช้คำที่สอดคล้องกับความคิดหลัก และการใช้คำศัพท์ทางพุทธศาสนา

1. การใช้คำที่สอดคล้องกับความคิดหลัก

มนตรี ศรีขงค์ เลือกใช้คำที่เป็นคำธรรมดาและใช้ในชีวิตประจำวันมากที่สุดในบทประพันธ์ของเขา คำที่ใช้ก็สื่ออารมณ์ร่วมให้ผู้อ่านเข้าใจ คิดตาม และเห็นภาพได้ชัดเจน อาจจะมีคำที่เป็นระดับทางการอยู่บ้าง เพื่อสื่อความถึงความไม่สนิทสนมใกล้ชิดกัน เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่ห่างเหินต่อกัน ดังเห็นได้จากบทประพันธ์ที่ยกมาต่อไปนี้

ท่านกับข้าพเจ้า –

เราต่างสุขความเหงาความเศร้าสร้อย

ทุกรอยเท้าก้าวไปล้วนไร้รอย

ล่องลอยไปทั่วไร้วัดตน

ท่านกับข้าพเจ้า –

เราต่างยิ้มแสนเศร้าแสนเหงาหม่น

เศษวิญญูณจักรจัดกระจายทวายทวรน

เคลื่อนกล่นว่อนเวียงลงเรียราย

เรา –

ฝุ่นเขม่าปีเดือนที่เปื้อนป้าย

ปกปิดความเปี้ยวบวมของรูปกาย

และพรางแผลพร่างพรายที่ลายพร้อย

...

(“ทั้งท่านและทั้งข้าพเจ้า” : 64 , เน้น โดยผู้วิจัย)

คำสรรพนามในบทประพันธ์ข้างต้นนี้ สื่อให้เห็นลักษณะเด่นด้านการเลือกใช้คำ ที่ดู เหมือนว่าสรรพนามบุรุษที่ 1 “ข้าพเจ้า” และสรรพนามบุรุษที่ 2 “ท่าน” จะเป็นคำที่เป็นทางการและ ใช้ในโอกาสที่เป็นพิธีการเท่านั้น อีกทั้งสรรพนาม “ท่าน” มักจะใช้กับผู้ที่เราให้ความเคารพ ให้เกียรติ หรือผู้อาวุโสกว่า การเลือกใช้สรรพนาม “ท่าน” จึงเท่ากับว่า กวีมีเจตนาให้เกียรติผู้อ่านที่ เขาสนทนาคด้วย แต่ความหมายที่มากกว่าการให้เกียรติก็คือสภาพต่างคนต่างอยู่ ถึงแม้มีชะตากรรม ร่วมกัน

ป้ารู้...

ว่าหนูชอบเหลือกับเสื้อกล้าม

บ้านเราอากาศโปร่งทุกโมงยาม

เสียดายงามผิวเนื้อหากเสื้อคลุม

เรียกป้าก่อนสิคะ – ต้องเรียกป้า

แล้วทุนการศึกษาหนูอย่าลืม

ค่าเทอมชุดเข็มขัดกัณฑ์กระคุณ

เรียกเสียงทும்แป้วแป้วก็แล้วกัน

(“ป้าเข้าใจ” : 134 , เน้นโดยผู้วิจัย)

สรรพนามบุรุษที่ 1 “ป้า” ใช้แทนตัวผู้พูดเพศชายที่มีอายุตั้งแต่วัยกลางคน ส่วนสรรพนามบุรุษที่ 2 “หนู” ใช้แทนตัวผู้ฟังที่เป็นเพศหญิง ซึ่งมีอายุอยู่ในวัยสาวรุ่นเป็นนักศึกษา การใช้สรรพนามดังกล่าวบ่งบอกความแตกต่างด้านอายุระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง สรรพนามในบทประพันธ์นี้สอดคล้องกับการล้อเลียนพฤติกรรมของเด็กสาวในสังคมที่ยังขาดความเสมอภาคทางโอกาส แต่ส่วนหนึ่งก็ใช้ชีวิตฟังเพื่อ

การเลือกใช้คำในบทประพันธ์ “ป้าเข้าใจ” สอดคล้องกับบทเพลงลูกทุ่งของนักร้องหญิง ชูญาดิเยอะ ในเพลง “หนูชอบชอบ” มีเนื้อเพลงเป็นการออกอ้อนของหญิงสาวต่อป้า เพราะหวังด้กตวงผลประโยชน์เมื่อมีความสัมพันธ์ทางเพศ แต่ผู้ร้องเป็นตัวแทนของนักร้องในสถาบันบันเทิง ดังเนื้อร้องที่ยกมาบางส่วนว่า

ป้า ป้าขา วันนี้ป้ามาดึกจัง

ป้า ป้าขา คอยป้านานจังนั่งง่วง

ป้า เชื้อไหม ไม่ได้มาลัยซักพวง

หิวจนแสบทรวง เพราะหนูนะห้วงคอยป้า

(“เพลงหนูชอบชอบ” , 2556 , เน้นโดยผู้วิจัย)

มนตรี ศรียงค์ ใช้คำภาษาปาก ซึ่งประกอบด้วยคำยืมภาษาอังกฤษ คำสแลง และคำที่ไม่สุภาพเพื่อล้อเลียนเสียดสีภาษาสื่อสารใน “สังคมออนไลน์” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

โลกทั้งโลกถูกย่อเท่ามอเน็ตอร์

เรากะเทอร์เจอกันในวันหนึ่ง

ชีวิตในอินเทอร์เน็ตนี่ก็จริง

หวานน้ำผึ้งสุขสมสี่ชมพู

โย่วโย่วเทอร์อยู่ที่นายอ่า?

ทำงานแล้วรึว่ายังเรียนอยู่?

รูปเทอร์สวยอ่าเหมือนหมาจู

งูจิงจิงน่าเอ็นดูน่าดูแถม

โชว์วีวีเปิดแถมเพลงเพลงมลิ

อะคริอะคริมะกำแหงม

เสื่อสี่สวยแสนมันแวบแวม

ชั้นในเพลงลับล่อยี่ห่อไร?

เนิ่นนมหาวจังกงทั้งเต้า

กำเดาเลือดลึ่มจะปริ่มไหล

แถมเทอร์สวยออกทั้งนอกใน

แถมใหญ่เต็มปลั่งกะลังดี

หน้าบ้านเรารถถึงกะลังวิ่ง

ปฎิวัติกันจิงจิงรีนี่?

บ้านเทอร์มีปะ? – ริมะมี?

อ้อบ้านนอกบ้านนอกจิง

(“มนตร์รัก msn” : 128 , เน้นโดยผู้วิจัย)

มอเน็ตอร์ , อินเทอร์เน็ต เป็นคำทับศัพท์ที่ภาษาอังกฤษ บ่งบอกถึงเทคโนโลยีในยุคไร้พรมแดนที่สามารถสื่อสารกันได้ง่ายขึ้น ทำให้รู้สึกว่าโลกนี้แคบลง กวีใช้คำแสลงที่เป็นศัพท์เฉพาะกลุ่มของผู้ที่สื่อสารกันทางสื่อออนไลน์ ซึ่งรู้จักกันทั่วไปว่า “ศัพท์วัยรุ่น” ดังคำว่า เรากะเทอร์ หมายถึง เรากับเธอ โย่วโย่ว เป็นคำทักทายในลักษณะของการส่งเสียงเรียกผู้ที่สื่อสารด้วย งูจิงจิง , อะคริอะคริ เป็นคำสื่ออารมณ์สดใสร่าเริงในลักษณะของการสัพพอกหยอกล้อ เห็นได้ว่าการใช้คำเหล่านี้มีความสอดคล้องกับเรื่องราวที่กวีนำเสนอในบทประพันธ์ อันเป็นลักษณะของการสนทนากันทางโปรแกรมออนไลน์ที่เรียกว่า “msn” ซึ่งเป็นการโต้ตอบกันทางกระดานข้อความ และสามารถส่งสัญญาณภาพผ่านทางคอมพิวเตอร์ได้

มนตรี ศรียงค์ใช้คำทับศัพท์ “แคม” ในวรรค “โซว์วิวเปิดแคมแพลมแพลมลี” ซึ่งย่อมาจากคำเต็มในภาษาอังกฤษว่า “camera” (แคม – เมอร์ระ) หมายถึงกล้องถ่ายรูปหรือเครื่องจับภาพทางโทรทัศน์ แต่ในบทประพันธ์นี้คือกล้องที่ส่งสัญญาณภาพผ่านทางคอมพิวเตอร์หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “เว็บแคม” (webcam) ซึ่งเป็นกล้องวิดีโอที่ใช้เปิดขณะสนทนาทางอินเทอร์เน็ต กวีใช้คำว่า “แคม” ในความหมายดังกล่าวพ้องรูปพ้องเสียงกับ “แคม” ที่หมายถึงส่วนหนึ่งของอวัยวะเพศหญิงในส่วนที่เรียกว่า “แคมใหญ่” ดังกล่าวว่า “เนินนมขาวจางกึ่งตั้งเต้า กำเดาเลือดลึ้มจะปรี่มไหล แคมเทอร์สาวออกทั้งนอกใน แคมใหญ่เต็มปลั่งกะลั้งดี” กลวิธีนี้เป็นความตั้งใจของกวีที่ต้องการสื่อให้เห็นถึงพฤติกรรมของเยาวชนหนุ่มสาวในยุคสื่อสารไร้พรมแดน ที่ใช้พื้นที่สาธารณะแสดงออกถึงนัยทางกามารมณ์อย่างโจ่งแจ้ง

...

ยิ่งคิดยิ่งกั้มยิ่งคลุ้มคลั่ง

เหมือนถูกผึ้งนรกแล้วออกไอ้

เดี่ยวหัวเราะแค้นใจเดี่ยวให้โฮ

เขาจึงพาลโมโหกับโนเกีย

ข้างเครื่องลงพื้น – แล้วยี่นึ่ง

เครื่องกลิ้งเสียหายแตกรายเรีย

ตกใจเหงื่อซึมจนลึ้มเมีย

เวรไหมล่ะไอ้เหี้ย โนเกียกู!

(“ขบวนการคลิปเรนเจอร์” : 130 , เน้น โดยผู้วิจัย)

มนตรี ศรียงค์ เลือกใช้คำไทยพื้น ๆ เข้าใจง่าย ไม่ประดิษฐ์ประดอย เช่น เมีย ไอ้เหี้ย กู ซึ่งเป็นคำไทยระดับชาวบ้าน เหมาะแก่การสื่อสารและสื่ออารมณ์ที่คนทั่วไปเข้าใจได้ง่าย การใช้คำเหล่านี้เพื่อให้สอดคล้องกับการสบถที่มีอยู่ในชีวิตจริง

นอกจากนี้กวียังใช้กลวิธีการเล่นคำ ในบทประพันธ์ที่เขียนไว้อาลัยแด่บุคคลที่ระลึกถึง โดยเลือกใช้ชื่อนามจริงของบุคคลผสมผสานกับคำที่ให้ความหมายสอดคล้องกับคุณค่าในชีวิตและสิ่งสร้างสรรค์ของผู้วายชนม์ ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

ม้วนหัวลากเส้นเป็นกนก
 ลายตกแต่งโลงทั้งซ้ายขวา
 มีคนประสานมือนอนหลับตา
 ดวงหน้าไร้ความรู้สึกลึกใด

...

เรามาเพียงชั่วคราวมาอยู่ร่วม
 หลอมรวมความมีต่างสีสัน
 เกื้อกูลเพื่อเผ่ากันแก่กัน
 สอศรีรับสัมพันธ์และกลมกลืน

เป็นลายกนกแตกยอดที่ทอดไป
 เคลื่อนไหวซ้อยซดกันสดชื่น
 เกิดความงามลึกลุ่มอันชุ่มชื่น
 ร่วมคืนคลายอีกหลายหลาย

เป็นเส้นสายลายศิลป์ – แผ่นดินเดียว
 พันเกลียวซ้อนเส้นเร้นสาย
 คือความวิจิตรอันผลิพราย
 ร่วมเกิดตายในโลกลบเดียวกัน

ม้วนหัวลากเส้นเป็นกนก
 ก็ศกก็ศกก็โสกศัลย์
 ลายกนกโลงที่โลกฉลุนั้น
 เรียกเผ่าพันธุ์ร่วมโลก – กนกพงศ์!

(“ลายกนก” : 112 – 113 , เน้น โดยผู้วิจัย)

มนตรี ศรีรงค์ ใช้กลวิธีการเล่นคำ โดยใช้นามจริงของผู้ชายชนม์คือ กนกพงศ์ แยกคำ “กนก” มาโยงกับ “ลายกนก” ใช้ลายกนกเปรียบคุณค่าของความสัมพันธ์ที่เกิดจากการสร้างสรรค์สิ่งดีงามของเพื่อนมนุษย์ การประสานความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนนั้นก็เปรียบว่าเป็นลายกนกที่แตกยอดงดงามด้วยลวดลายแห่งศิลปะบนแผ่นดินเดียวกัน การเล่นคำดังกล่าวเพื่อเน้นย้ำคุณค่าแห่งความสัมพันธ์ โดยกล่าวถึงลายกนกบนโลงที่ “โลกฉลุน” ว่าเป็นลายกนกแห่ง “เผ่าพันธุ์ร่วมโลก” นั่นคือการตีความชื่อ กนกพงศ์ เพื่อสื่อว่า กนกพงศ์ สงสมพันธุ์ เป็นหนึ่งชีวิตอันมีความงามท่ามกลางความสัมพันธ์กับผู้คนที่เป็นเผ่าพันธุ์ร่วมโลก การลงท้ายบทประพันธ์ด้วยคำว่ากนกพงศ์

กวีมีเจตนาสื่อความหมาย 2 ประการคือ เพื่อกล่าวถึงมนุษย์ผู้สร้างสรรค์สิ่งดีงามร่วมกับผู้อื่น และเพื่อระลึกถึงนามของนักเขียนผู้มีคุณสมบัติสร้างสรรค์สิ่งที่มีคุณค่าให้คงอยู่บนโลกนี้

แล้วเปลื้องก็เปลื้องแล้วซึ่งภาระ

ตามกฎไตรลักษณ์สรรพสิ่ง

ชีวิตหนึ่งชีวิตนี้สั้นจริง

ใครช่วงชิงความตายได้อย่างไร?

แต่แก้วยังคงแก้วอันคงค่า

เหนือกระแสนกาลเวลาที่บ้าไหล

เหมือนเทือกยังทอดเทือกเป็นเทือกไป

สูงไกลได้หล่นเป็นบรรทัด

จึงได้เห็นเงาจันทร์อยู่ในบึง

ทรงกลมเต็มตึงอยู่บนวลจืด

นั่นมันเงาดวงตาเปลื้องซัดซัด

แจ่มจรัสอยู่ในหัวใจเรา

แล้วเปลื้องก็เปลื้องแล้วซึ่งภาระ

ปลดทุกทุกพันธะเป็นจี้เก้า

เหลือแต่ชื่อกวีอันงามเงา

หลังเผาสังขารไปนานวัน

เหมือนเหมือนเทือกบรรทัดจะร้องไห้

คินน้ำลมไฟก็ไหวหวั่น

สิ้นแล้วกวีหนึ่งแห่งบึงพระจันทร์

เถิดสู่สรวงสวรรค์ชั้นกวี...

(“เหมือนเทือกบรรทัดจะร้องไห้” : 114 , เน้นโดยผู้วิจัย)

บทประพันธ์ข้างต้นนี้เน้นการเล่นคำที่เลือกใช้นามจริงของ เปลื้อง คงแก้ว และ “เทือก บรรทัด” ซึ่งเป็นนามแฝงในการประพันธ์ของเขา มีคำพ้องรูปพ้องเสียง คือ “แล้วเปลื้องก็เปลื้องแล้วซึ่งภาระ” คำว่า “เปลื้อง” ในวรรคนี้มี 2 ความหมาย คำแรกหมายถึงนามของผู้วายชนม์ คำที่สองเป็นคำกริยาสกรรม หมายถึง ปลดออก เอาออก ทำให้หลุดพ้นไป หมายถึงพ้นจากภาระของชีวิตในโลกนี้ ส่วนคำว่าแก้วใช้เน้นถึงคุณค่าในชีวิตของผู้วายชนม์ซึ่งยืนยงเหนือเวลา ดังกล่าว

ว่า “...แคว้งยังคงแคว้งอันคงค่า เหนือกระแสนกาลเวลาที่บ้าไหล” กวีเลือกใช้ชื่อนามสกุล “คงแคว้ง” ของผู้วางชนม์ บ่งบอกความคงที่ของคุณค่าชีวิต นามแฝง “เทือก บรรทัด” โยงกับเทือกเขาที่ทอดเป็นแนวยาวไปไกลลับตาว่า “เหมือนเทือกยังทอดเทือกเป็นเทือกไป สูงไกลได้หลั่นเป็นบรรทัด” คำว่า “เทือก” ในวรรคนี้มี 2 ความหมาย ความหมายแรกในคำที่หนึ่งหมายถึงนามแฝงของผู้วางชนม์ ความหมายที่สองในคำที่สองและสามหมายถึงเทือกเขาที่ทอดยาวต่อเนื่องกันไป และโดดเด่นที่ความสูงไล่กันเป็นชั้น ๆ ส่วนคำว่า “บรรทัด” หมายถึงส่วนท้ายในนามแฝงของผู้ตายที่เชื่อมโยงไปสู่การให้ความสำคัญกับแนวเทือกเขาบรรทัด อันเป็นถิ่นฐานบ้านเกิดของเขา เมื่อรวมกันเป็น “เทือกบรรทัด” ที่เป็นคำนามก็สื่อถึงเทือกเขาที่ว่าร่วมโชคกับการจากไปของกวีผู้นี้ด้วย

น่าสนใจว่า การเล่นคำดังกล่าวสร้างความซับซ้อนในการสื่อความหมายได้อย่างลงตัว อีกสร้างความประทับใจให้ผู้อ่านด้วยข้อความได้อย่างกระชับ

2. การใช้คำศัพท์ทางพุทธศาสนา

มนตรี ศรีรงค์ ใช้ศัพท์ในวงความรู้ทางศาสนาในบริบทที่มุ่งเตือนสติตนเองและเพื่อนมนุษย์ให้เห็นถึงความไม่เที่ยงแท้ในชีวิต น่าสังเกตว่าคำที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนามักปรากฏในบทประพันธ์ที่กล่าวถึงสภาพชีวิตที่เสียบเหงาม ไร้ความสุข ซึ่งสื่อว่าความไม่ยั่งยืนนั้นเป็นความจริงตามปรัชญาพุทธศาสนา ดังเห็นได้จากบทกวีนิพนธ์ต่อไปนี้

มองใน โลกใบเยียบเย็นเสียบงัน

ผ่านควันรถคลุ้มเป็นกลุ่มก้อน

คือวันที่ขาดหวังแห่งช่วงตอน

และรอยต่อสี่กร่อนของช่วงวัย

มีมีอีกแล้ว – กาลเวลา

ดวงตาพังผุ – อายุขัย

รอการแตกดับแล้วกลับไป

แยกไฟแยกดินแยกน้ำ

...

(“บ้านเลขที่ 41 / 3” : 19 , เน้น โดยผู้วิจัย)

คำว่า “อายุขัย” แปลตามคำศัพท์ว่า “การสิ้นอายุ, ความตาย, อัตรากำหนดอายุจนสิ้นอายุ” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542 : 1,367) ในที่นี้เมื่อโยงกับบรรยากาศ “เยียบเย็นเยียบงัน” ชีวิตของหญิงชราที่จะ “มีมีอีกแล้ว – กาลเวลา” ก็มาถึงจุดสิ้นอายุนั่นเอง

ข้าพเจ้าลี – ที่ระทึก

ความรู้สึกมโนธรรมหรือต่ำต้อย?

เมื่อสติดูเหมือนจะเลื่อนลอย

ฝาดฝอยเลือดลมระดมแรง

ข้าพเจ้าเกร็งไปทั้งร่าง

เต้าสองข้างสิ้นร่องอยู่ต่อแฉ่ง

กลิ่นกามโชนมาราคาแพง

ราคะสำแดงพลังงาน

...

(“การตรวจภายในของข้าพเจ้า” : 39, เน้นโดยผู้วิจัย)

กวีใช้คำมโนธรรม และสติควบคู่กันกับกามและราคะ เพื่อแสดงว่าบุคคลอาจจะมีสิ่งระงับควบคุมกามและราคะได้ ทั้งสองส่วนนี้ต่อสู้กันในจิตใจ

การหลับอันยาวนานตราบเท่านั้น

เพื่อสังขารผุผอง – อสงไขย

ยิ่งกับยิ่งกลับยิ่งผ่านไป

เหลือแต่ความเปล่าไร้ความไม่มี

(“ลายกนก” : 112, เน้นโดยผู้วิจัย)

ในบทที่แสดงความไม่เที่ยงของชีวิต เขาใช้คำว่าสังขาร ซึ่งทางธรรมะหมายถึงการปรุงแต่งจิต แต่คนทั่วไปใช้ในความหมายร่างกาย เช่น ละสังขาร ส่วนคำว่ากลับ...กลับ เป็นคำแสดงช่วงเวลาในยุคของโลกมนุษย์ก่อนเกิดไฟบรรลัยกัลป์ ในที่นี้กวีพยายามชี้ว่าชีวิตมีจุดหมายเพียงความว่างเปล่า ไม่ว่าจะเวลาจะผ่านไปนานแสนนานสักเท่าใด

อนิจจา – ความเหงา ความเศร้าโศก

แต่ละทศวรรษโลกนี้แสนสั้น
ปีเดือนเคลื่อนกาลเพียงผ่านวัน
เพียงกระชั้นกระดิกขึ้นมาพิกา
กระจ้อยร่อยน้กหนาหนอมมนุษย์
เป็นเพียงจุดเล็กเล็กในโลกหล้า
ร่นเริงเวียงทะเลคลื่นเวลา

พริบตา – อายุก็ลู่เลย

อนิจจา – ความเหงา ความเปล่าเปลี่ยว

กัคเคี้ยวคำโตเชียวโซ่เอี้ย
กร่อนกระดูกพูนพั่งเช่นสังเวย
รอวันเกษกองทัพแหลยกยับไป
เวทนาเต็มทีแล้วชีวิต
กระจิริคมีหนายังตำได้
ลอยคอกกลางทะเลคลื่นเห่ไกว
มีรูทศทางใดจะวายตาม

...

อนิจจา – ราตรี อพิโถ

เอื้อเอื้อ อ้อยเอื้อย เหนื่อยอ่อน
ลมเงียบอบอ้าว – ร้าวรอน
แ่งนง่อนเหลือคิ – ชีวิต

...

อนิจจา – เกิดมาแล้วตายไป

ณ มหรรณพใดที่ว่ายล่อง
ลอยตัวสะเปะสะปะ – ประคับประคอง
เพื่อดิ่งลงไปกองใต้ท้องน้ำ

พริบตา – อายุก็ลู่วัย

เดี๋ยวกี่วันผ่านไป – เดี๋ยวกี่คำ
กับสิ่งที่เรียกว่า – ชะตากรรม
พรางพร้อยรอยขำมาตามวัย

พันควันเป็นรูปสลูปลูกำ
 เ خرอะคล้าคราบเขียวของตะไคร้
 เป็นรูปเทียนหรีดพวง – เป็นปวงไฟ
 ที่พร้อมจะเผาไหม้ดอกไม้จันทร์
อนิจจา อนิจจา อนิจจา
 มวลธาตุที่ก่อมา – อายุสั้น
 มอดลงทีละนิด – นิดละวัน
 เป็นถ่านเถ้าเขม่าควันแล้วอันตราย
 พันอีก – เป็นรูปความว่างเปล่า
 ความเหงา ความเศร้า โศก ความฟุ้งซ่าน
 เอื่อยอ่อย อ้อยอิ่ง นิ่งนาน
 สุสาน เวลา ฆะตากรรม!
 ...
อนิจจาเกิดมาเพื่อตายไป
 เหมือนมอดไหม้บุหรี – หนอชีวิต...
 พริบตา – อายุก็ล้วย
 สาระใดบ้างมีหนอชีวิต?
 (“เพียงพริบตา” : 139 – 142 , เน้นโดยผู้วิจัย)

บท “เพียงพริบตา” นี้ ใช้คำว่า “อนิจจา” มากกว่าบทอื่น ๆ แสดงความรู้สึกสลดใจ
 สอดคล้องกับที่กวีเน้นวาระการมีอยู่ของชีวิตว่าแสนสั้น เพื่อสื่อความไม่ยั่งยืนของชีวิต ซึ่งเชื่อมโยง
 ไปสู่ชะตากรรมของบุคคล ที่ตกอยู่ในความเขลาหรืออวิชชา แต่หาทางแก้ไขไม่ได้

เราตายไปแล้วสหายรัก
 วิญญาณอัปลักษณ์เราแหวกว่าย
 จากต้นทางถนนที่ฝนพราย
 ยังสุดสายถนนที่ฝนพรำ
 แล้วเวียนย้อนกลับไปทางสายเก่า
 จากเข้าไปจบที่พลบค่ำ
 ด้วยบทเพลงเศร้าเศร้าที่เราฮัม

เป็นประจำและแสนธรรมดา
 เราตายไปแล้วสหายรัก
 เห็นเพียงซากอปลักษณ์ของดวงหน้า
 ลมหายใจนำเหม็นนั้นเย็นชา
 และวอมแห่งแสงตาไร้อารมณ์
 (“ทั้งท่านแหละทั้งข้าพเจ้า” : 67 , เน้น โดยผู้วิจัย)

ในทางพุทธศาสนา **วิญญาน** หมายถึง ความจำได้หมายรู้ ในที่นี้ก็ใช้ในความหมาย ความสำคัญอันลึกซึ้งของความเป็นคน วิญญานอปลักษณ์ จึงหมายถึง ความสำคัญที่ตกตำนารังเกียช และทุกข์ทรมาน

น่าสนใจว่า การใช้คำศัพท์ทางพุทธศาสนามีความเชื่อมโยงกับการสื่อความคิดหลัก ของบทประพันธ์ ที่สื่อแนวคิดเชิงปรัชญาและสังขธรรมเกี่ยวกับ โลกและชีวิต เพื่อให้ผู้อ่านตระหนัก ในความจริงของชีวิต

สัญลักษณ์และโวหารความเปรียบ

เนื่องด้วยวรรณคดีเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่มีภาษาเป็นวัสดุ และเป็นองค์ประกอบแห่ง ความคิดและอารมณ์ที่มีความซับซ้อน การสื่อสารในสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เข้าใจลึกซึ้งจึงต้องอาศัย กลวิธีที่เหมาะสมในการประกอบวัสดุ กลวิธีทางวรรณศิลป์ที่จะนำผู้อ่านให้เข้าถึงความหมาย คือ การศึกษาสัญลักษณ์และโวหารความเปรียบ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่จะนำไปสู่ความเข้าใจวรรณคดีด้วย การตีความและประเมินค่า

1. สัญลักษณ์

สัญลักษณ์ คือ คำหรือข้อความที่เป็น “เครื่องหมายแสดงภาพแห่งความรู้สึกนึกคิดใน จินตนาการของผู้ประพันธ์” (ดวงมน จิตรจ้านงค์ , 2541ข : 135) สัญลักษณ์ในรวมบทกวีนิพนธ์ โลกในดวงตาข้าพเจ้าของมนตรี ศรีขงค์ กระตุ้นให้ผู้อ่านสนใจพิจารณาตีความ สร้างความซับซ้อน แก่นื้อหาทางความคิดและอารมณ์

สังเกตได้ว่า สัญลักษณ์ในบทประพันธ์โลกในดวงตาข้าพเจ้าของมนตรี ศรีรงค์ มีความกลมกลืนกับสถานที่และบุคคล จนผู้อ่านอย่างไม่ละเอียดย่อมจะมองข้ามความหมายระดับ ลึกไป การอ่านอย่างเชื่อมโยงจึงจะเอื้อต่อการเข้าถึงความหมายอันลุ่มลึก

สิ่งที่พบเห็นได้ทุกวันในเมืองร้อนตามธรรมชาติคือแดด มนตรีใช้ “แดด” แทนความ โหดร้าย การคุกคาม การบีบคั้นที่บุคคลต้องเผชิญอย่าง โดดเดี่ยวในหลายบท ดังนี้

เป็นบ้าน ไม่ตรงข้ามบ้านข้าพเจ้า
 เหมือนจะร้างว่างเปล่า – คูเหงาเงือง
 สงบเงียบนิ่งท่ามกลางเสียงเมือง
 กระเบื้องแดงแดดเผาผางหลังคา
 ปิดไฟมืดมิดสนิทมืด
 แง้มพิศประตูเหล็กเพียงโผล่หน้า
 บังแดดบังคนด้วยบังตา
 ซึมชราบังคนอยู่คนเดียว
 ถนนสายละม้ายสงเคราะห์-
 บ่ายที่ดาวเคราะห์นี้หมุนเขียว
 แดดกำลังเร่งขีดความซัดเซียว
 แผลกึ่งยวกริ้วกราดลาดหลังคา
 (“บ้านเลขที่ 41 / 3” : 17 , เน้น โดยผู้วิจัย)

“แดด” มีจุดเด่นที่ความสว่าง ความร้อนจากดวงอาทิตย์เอื้อต่อการดำรงชีวิต แต่ก็ มีลักษณะแผดเผาได้ด้วย ชีวิตบั้นปลายก็อ่อนพลังตามอายุขัย ขณะที่แดดจัดภายนอกก็ “แผลกึ่งยวกริ้วกราด” ดีความได้ว่าชีวิตวัยชรา นั้นยากจะทนทานการส่งพลังในกฎธรรมชาติได้

เขา-
 วันฟ้าเหงามาพรายระบายทั่ว
 แดดอ่อนกร้อนคราบไฟมีดมีว
 ใ้บางดาวโรยตัวร่วงสู่ดิน
 ชายหนุ่มคนรักของช่างเสริมสวย
 หอมหมอกเช้าผวยร่ำรวยกลิ่น

เส้นหม่อมรอยขีดปฏิทิน
เปลี่ยนเล่มมาหมดสิ้นหลายปีเดือน
กลายเป็นคนแปลกหน้า – เวลา
นาฬิกาที่ขยับเคลื่อน
ละม้ายสงเคราะห์เช้า – ผู้ก้าวเขื่อน
อึดเอื้อนลั้งเล – เก้กั้ง

...

ดั่งว่า-

วันเวลาสิ้นสุดถึงจุดจบ
ความเกรงใจไหลหลามเป็นทำนบ
ความแปลกหน้าบ่าทบคำรบซ้ำ

ดั่งว่า-

คำลาเสียงค่อยแสนด้อยต่ำ
แดดเริ่มจัดจ้านฉากซัดสาดล่า
ถนนดำสายนี้ – ไร้อื่น!

(“ชายคนรักของช่างเสริมสวย” : 28 – 31 , เน้นโดยผู้วิจัย)

จุดเด่นของ “แดด” ในบทประพันธ์นี้คือ “กร้อนคราบฟ้ามีดมัว” แสงแดดยามเช้าลดความมืดมัวของฟ้าได้ แต่ก็ยังมีหมอกที่ให้ความเย็นชื่น แต่แดดนี้เองก็ทำให้ชายหนุ่มที่คิดว่าตนกลายเป็นคนแปลกหน้าของสาวคนรัก รู้สึกได้ถึง การเปลี่ยนแปลงของวันเวลาและความรัก “แดด” ที่ส่องแสงอย่างแรงกล้าได้เผยความจริง จนเขาไม่สามารถยืนอยู่ได้ เขาได้ประจักษ์ว่าถนนสายนี้ไม่มีที่ให้เขาเย็น ถนนในที่นี้เป็นสัญลักษณ์ของเส้นทางที่บุคคลจะดำเนินชีวิตหรือมุ่งไปสู่จุดหมาย ดังเห็นได้จากอีกบทหนึ่งคือ “มีคนเดินผ่านมา” (22 - 23 , เน้น โดยผู้วิจัย)

...

ร่างแล้วร่างเล่าทอดเงาหม่น

ถนนแห่งความหวัง – คนต่างที่

ยิ่งวันยิ่งเดือนก็ยิ่งปี

ยิ่งทวีจำนวนเกินถ้วนับ

จากสี่แยกซ้ายมือหัวถนน

ล้วนคนผู้มุ่งมั่นฝันใฝ่
 เดินผ่านข้าพเจ้าแล้วก้าวไป
 สู่อะไรเปลวว่างสู่ทางตน
 จากซ้ายไปขวา – ชะตากรรม
 ชักนำเท้าทอดตลอดถนน
 สู่ขวาจากซ้าย – หลายหลายคน
 ตกหล่นลับหายตามรายทาง
 ...

ถนนที่ถวิลกล่าวถึงคือ “ถนนแห่งความหวัง” ของคนชนบทที่เดินทางเข้าสู่เมือง ด้วยจุดมุ่งหมายว่าจะยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจของตนให้ดีขึ้น แต่เมื่อสิ่งที่หวังไม่สามารถเป็นจริงได้ ความหวังที่มีจึงสิ้นลง และถนนสายที่เลือกเดินนี้ก็เป็นหนทางไปสู่ “ชะตากรรม” ขณะที่อีกหลายคนก็ “ตกหล่นลับหายตามรายทาง” เพราะไม่สามารถเดินไปสู่ความหวังที่เป็นจริงได้

แด่อาทิตย์อุทัยนั้นฉายขาด

เป็นม่านมาศเนื้อนุ่มแห่งกิมหันต์

คลี่ดั่งขึงแผ่เป็นแพรพรรณ

เชื่อมโลกเชื่อมสวรรค์ด้วยกันไว้

จนมณีเม็ดแดดได้แผดเม็ด

เป็นเพชรเรืองสุกแทบลูกใหม่

เต็มฟ้า – เต็มวันในทันใด

สดใสโปร่งปลอดตลอดฟ้า

เพื่อนผู้ทรงเกียรติของข้าพเจ้า

ยิ้มเศร้าเหนื่อยหน่ายเต็มใบหน้า

ขณะแดดฉายฉานสะพานปลา

ดวงตากลับขริมอยู่ที่มเทา

(“ทรงเกียรติ : นิทานปรัมปราแสนเศร้า” : 74 , เน้นโดยผู้วิจัย)

กวีใช้ “แดด” เป็นสัญลักษณ์แทนความสว่าง อันแรงกล้าของความหวัง แสงแดดในฤดูร้อนที่กวีกล่าวไว้ในบทประพันธ์อยู่ในระดับ “...มณีเม็ดแดดได้แผดเม็ด เป็นเพชรเรืองสุกแทบลูกใหม่” ความสว่างจากแสงแดดให้บรรยากาศอัน “สดใส โปร่งปลอดตลอดฟ้า” ขณะที่บรรยากาศร้อนแรงด้วยแสงแดด กวีก็เสนอความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับบุคคลนั้นคือทรงเกียรติ ที่หม่นหมอง “ยิ้มเศร้าเหนื่อยหน่ายเต็มใบหน้า” และ “ดวงตากลับขมิ้มอยู่ที่มเทา” บ่งบอกความเศร้าจากความเหนื่อยล้าในการต่อสู้กับการงานและชีวิตอันลี้มเหลว

เป็นเช้าที่สดใสด้วยสายแดด
 ละแวกแควปลูกต้นมาขึ้นสด
 กรุ่นดินแรกแดดก็แผดรส
 คายปลดเย็นชื่นของกินวาน
 หมอกกลุ่มสุดท้ายจึงวายหมด
 เมื่อสายได้สาดจนจัดจ้าน
 พรายดวงแดดวันนับล้าน
 ก็ผลิบานแตกดอกออกดวง
 คือนกเขาตักตัวมากลัวเสียง
 และนกเอี้ยงขานขับมารับช่วง
 คือความมดงามที่ถ้ามทวง
 ด้วยลำเงินแสงยวงของช่วงเช้า

...

เพื่อนกการวิกโบกปีกผ่าน
 เปรียกขานให้มองสี่ของชน
 แดดสวยฟ้าครามจะงามจน
 ตาตนตะลึงปลื้มจนลืมพริบ

...

เช้าที่แสนวิเศษด้วยแดดแรง
 สาดแสงแห่งเช้าจับเก้าอี้
 ขอเพียงให้ลึกลึก – รู้ลึกลึ
 กับบุหรี่ปันกรอง – มวนสองมวน

...

พรายดวงแดดวิบวิบนับล้านดวง
 ขั้วช่วงแตกออกเป็นดอกจ๋า
 พรางพรายลายดวงเต็มห้วงฟ้า
 สะท้อนขนงามตาการวิก

...

นั่นแหละสี่สันอันบรรเจิด
 สดใสฉายเจิดเหนือโลกหล้า
 ไบยางเหลือองจัดที่ผลัดลา
 บอกว่า – แดดเข้ามีข่าวดี

...

(“หลังคืนฝันร้าย” : 98 – 103 , เน้น โดยผู้วิจัย)

สัญลักษณ์ “แดด” ในบทประพันธ์นี้คือสัญญาณการเริ่มต้นในสิ่งดีงามของเช้าวันใหม่ เพราะแดดให้แสงสว่าง สดใส และให้ความสดชื่นแก่สรรพชีวิต หลังจากผ่านความมืดมิดในยามค่ำคืน ความมืดนั้นเชื่อมโยงไปสู่ความเลวร้าย เศร้าหมอง และสิ่งไม่ประสงคที่บุคคลได้ผ่านพบมา เมื่อเริ่มต้นใหม่ด้วยแสงแดดอันสว่าง ออบอุ่น ก็คืนชีวิตชีวาให้แก่ผู้คนและชีวิตอื่น ๆ ได้ ดังที่วิกกล่าวถึงนกที่ต้อนรับวันใหม่ด้วยการส่งเสียงร้องโต้ตอบทักทายกันอย่างสดใสสว่าง

นอกจากที่มนตรี ศรีขงศ์ใช้สัญลักษณ์ “แดด” ในหลายบทประพันธ์ เพื่อสื่อความมีชีวิตชีวา การต่อสู้ และการดำรงอยู่ของชีวิต เขายังใช้แดดสื่อความถึงความโหดร้ายของความจริงที่ทำลายความหวังอีกด้วย ดังต่อไปนี้

ถนนสายสั้นสั้นนี้แดดแรง
 เพลงแห่งความไร้อันไกลกว้าง
 โลกยังคงเร่งขีดความซัดจาง
 ความอ้างว้างส่งเสียงอยู่เรียงราย
 ถนนสายสั้นสั้นนี้แดดจัด

พาดตัดความหวังคนทั้งหลาย
 ข้าพเจ้าหลับตามีกกล้าตาย
 บทเพลงท่อนสุดท้าย – ทั้งหมดนั้น!

(“มีคนเดินผ่านมา” : 23 , เน้น โดยผู้วิจัย)

“แคตแรง” เป็นจุดเด่นบนถนนแห่งความหวัง แคตที่สาดส่องมาประสานกับ “เพลงแห่งความไร้” และ “ความซัดจาง” ของทั้งความสุข และความเป็นไปได้ของความหวังในโลก ในที่สุด “แคตแรง” ก็เปลี่ยนเป็น “แคตจืด” นั่นคือแคตที่ “พาดตัดความหวังคนทั้งหลาย” คนเหล่านี้เมื่อเดินไปพบถนนแห่งความหวัง ความหวังกลับถูก “พาดตัด” ให้ไม่ปะติดปะต่อ แคตที่พาดตัดความหวังคือแคตแห่งเมืองใหญ่ อันเป็นความโหดร้ายของระบบเมืองที่แผดเผาความหวัง และคนเหล่านี้ยากจะต่อสู้ได้ “ถนนสายสั้นสั้น” ที่มีแสงแคตแรงกล้านี้จึงเป็นเส้นทางอันโหดร้ายนำพาไปสู่ชะตากรรมและความสิ้นหวัง

เพลงที่อยู่ในใจเริ่มไหลหลั่ง

ยิ่งกว้างก็ดำดิ่งก็ยิ่งรี

อิงคะนั่งอยู่ในความไม่มี

อิงมีอันไร้เสียงใดดัง

แต่เสียงเพลงของคนใครคนหนึ่ง

อ้ออิงเสียงเปล่งเป็นเพลงหลัง

ผ่าน โน้ตแห่งดวงตาที่ล้ากรัง

ข้าพเจ้ารับฟังมีตั้งใจ

บนใบหน้าเฉยเรียบและเงียบเศร้า

ผ่านความเหงาโถมทับเกินนับได้

ยิ่งเงียบ – ยิ่งวุ่นวายอยู่ภายใน

คราบไคลความเหงายังเร้ารุ่ม

(“มีคนเดินผ่านมา” : 21 , เน้น โดยผู้วิจัย)

“เพลงในใจ” เป็นสัญลักษณ์แทนความรู้สึกทุกข์ทนทรมานเงียบเหงาของคนชนบทที่อพยพย้ายถิ่นเข้าสู่เมือง บทเพลงที่ร่ำร้องอยู่ในใจพวกเขาเหล่านั้นเป็นสัญลักษณ์สื่อแทนความในใจที่ไม่ได้กล่าวออกมาเป็นถ้อยคำ กวีใช้ปฏิกิริยา (paradox) สื่อเสียงเพลงแห่งความเหงาในใจว่า “อิงมีอันไร้เสียงใดดัง” สื่อความขัดกันในความหมาย เนื่องจาก “อิงมี” บ่งบอกว่ามีพลังแรงมาก แต่กวีกล่าวว่าไร้เสียงดัง เสียงอิงมีที่ไร้เสียงคือการร่ำร้องอย่างรุนแรง แต่เก็บซ่อนไว้จนยากที่ผู้อื่นจะได้ยิน มีแต่กวีเท่านั้นที่รับรู้ “ผ่าน โน้ตแห่งดวงตา...” ที่สื่อความอ่อนล้าและเศร้าหมอง

ท่านกับข้าพเจ้า –

ไดโนเสาร์ชราผู้ก้ำกึ่ง

โดดเดี่ยว ลิ่นหวัง วังเวง

แก่นเปล่งคำรามในลำคอ

เราเป็นสัตว์บาดเจ็บแห่งยุคสมัย

อุกกาบาตลูกใหญ่นั้นไฉ่จ่อ

ข้าพเจ้าม้วนหดตัวขดงอ

เขานอเขียวเล็บถูกเก็บไว้

(“ทั้งท่านแหละทั้งข้าพเจ้า” : 65 , เน้น โดยผู้วิจัย)

มนตรี ศรีรงค์ ไข่ “อุกกาบาต” เป็นสัญลักษณ์แทนความเจริญของเมืองที่มีอำนาจเหนือผู้คน อุกกาบาตมีอำนาจไล่ล่าตามธรรมชาติในยุคดึกดำบรรพ์ และได้ทำลายชีวิตไดโนเสาร์ ซึ่งเป็นผู้ถูกล่า กวีไข่ “ไดโนเสาร์” เป็นสัญลักษณ์แทนผู้ที่ตกอยู่ในอำนาจความเจริญของเมือง และยึดติดอยู่กับค่านิยมทางสังคมที่ผลักดันรุกไล่ให้ผู้คนต้องถูกรังแกจากกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลง จนหมดสภาพชีวิตที่มีศักดิ์ศรี

ในบท “ชุดิมา : อาณาจักรแห่งความหวาดกลัวของดักแด้” : (88 – 91 , เน้น โดยผู้วิจัย)

กวีไข่ “ดักแด้” เป็นสัญลักษณ์แทนตนเอง ผู้กำลังแสวงหาและเรียนรู้

จนเติบโตเต็มที่เป็นผีเสื้อ

งามอะเคือเต็มทีด้วยสีสัน

กลางดงดิบลึกของพฤษ์พันธุ์

ปิดฟ้าปิดสวรรค์ด้วยม่านใบ

เพียงลำแดดบางลำแทงด้ามา

มีดปากก็พอยังสว่างไสว

ความเงียบอันรกชฎสังัดไพร

เป็นความเงียบยิ่งใหญ่เสมอมา

พอปริเปลือกหักจากดักแด้

ก็เป็นปีกงามแท้ขึ้นแผ่หลา

ใน โลกแสนว่าแห้วห้วงเวลา

มีความงามยิ่งกว่าความงามใด

ช่วงระยะสั้นสั้นของชีวิต
 มีเธอเป็นมิตรผู้ซัดไถ่
อย่าให้เชื่อว่าโลกมีดอกไม้
 แลจะดงมต่างไปทุกสายพันธุ์
 ยังคงมีด้านดีของชีวิต
 ให้ลองถูกลองผิดกันอยู่นั้น
 โดยเธอหยิบยื่นการยื่นยัน
 ค้วยอ้อมอันอวลอุ่นละมุนเนื้อ
 ฉันมาจากมุมมืดของร้านเหล้า
ฝันถึงเงาปีกผีเสื้อ
 ควันนุหรีคว้างคลุ้มลอยคลุมเครือ
 หายใจเพื่อความหวังบางประการ
 ...
ภาวะกระอ่วนกระอักของดักแด้
 กว่าเป็ปีกงามแท้ขึ้นแต่ฝั่ง
 ใยที่มองไม่ชัดนั้นมัดตึง
 เป็นเปลือกอึ่งหนักอึ้งห่อหุ้มตน
 ...
 ช่วงระยะที่เหลือของชีวิต
 เธอยังคงเป็นมิตรในรู้ลึก
 ฉันเป็นดักแด้ดั่งในพงพฤษ
 รอเปลือกสีหมึกจะปริร้าว
 เพียงลำแดดแทงตำบางลำมา
 มีคป้าครีมีไม้คองหายหนาว
ปีกผีเสื้อหนึ่งคองชิงพราว
 โศหาวบินผ่านสู่ด้านดี!

ดักแด้ที่กำลังจะเจริญเติบโตเป็นผีเสื้อ เมื่อเป็นผีเสื้อก็จะมีความงามปรากฏเด่นอยู่ที่ปีก
 “ปีกผีเสื้อ” มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของผีเสื้อ เพราะปีกเป็นสิ่งนำพาให้ผีเสื้อโบยบินไปเพื่อพบ
 สิ่งทีแสงหวานั่นคือ “ดอกไม้” ดอกไม้เป็นสัญลักษณ์แทนความสวยงาม ที่ยื่นยันความเชื่อมั่นของ

ผู้แสวงหาว่ายังคงมีสิ่งดีงามอยู่ในโลกให้เรียนรู้ เช่นเดียวกับความรู้สึกของกวี ก่อนที่จะพบสาวคนรักความรู้สึกของเขาเต็มไปด้วยความไม่เชื่อมั่น เหนงเศร้าอย่างไรเหตุผล เหมือนดังคักแต่ที่มีเปลือกห่อหุ้มตน ซึ่งอยู่ในสภาพไร้อิสระ และคักแต่ที่อยู่ในป่าอันมืดมิด มองไม่เห็นความงามใด มีเพียงความมืด แต่เมื่อเขาได้เรียนรู้ในความรัก และพบสาวคนรัก เธอก็ “ขำให้เชื่อว่าโลกมีดอกไม้” การพบเธอทำให้เขาได้เรียนรู้ในสิ่งดีงาม และค้นพบความงามที่แท้จริง เหมือนชีวิตคักแต่ที่หลุดจากเปลือกห่อหุ้มตนและมีปีกสวยงามปรากฏเด่น นำพาตนไปสู่จุดหมายอย่างงดงาม

น่าสนใจว่า กวีสามารถใช้สัญลักษณ์ดังกล่าวคือ คักแต่ ปีกผีเสื้อ และดอกไม้ สื่อภาพความเหงาเดียวดายของตนเอง ผสานกับคุณค่าของความรัก ความผูกพันในความรักส่วนตัว เชื่อมโยงกับเนื้อหาทางปรัชญาที่แฝงอยู่ในบทประพันธ์ได้อย่างงดงาม ด้วยการเปรียบเทียบการเติบโตของคักแต่ กับการเรียนรู้และแสวงหาของตนเอง

...

กับหนังสือกรอบเข้มเล่มเก่า

ซ้มาแล้วซ้าเล่าที่เราอ่าน

คลุมเครือยิ่งนักว่าคักดาน

หรือแตกฉานเปรี๊งบปราดฉลาดล้ำ

ข้าพเจ้าทอดถอนลมหายใจ

หลายปีผ่านไปปีที่ให้รำ

กับการนับแต่ละเม็ดประกำ

เวียนวนบนพรำนับนานปี

...

หนังสือเก่าขอบกระ – เม็ดประกำ

ตอบคำถามมวลมิตัวนถึ

น้ำตา – ความป่วยไข้หลายหลายปี

โลกที่เสียบเหงาที่ร้างราน

...

(“โลกที่อยู่เบื้องหน้าข้าพเจ้า” : 124- 127 , เน้น โดยผู้วิจัย)

“หนังสือเล่มเก่า” เป็นสัญลักษณ์แทนความคิดความเชื่อที่ตกทอดมาจากยุคก่อน การอ่านหนังสือเล่มเก่าก็เปรียบเหมือนความหมกมุ่นอยู่ในความคิดเดิม ๆ ยิ่งบังเจกปิดกั้นการเรียนรู้และความสัมพันธ์กับผู้อื่น และหนังสือเล่มเก่าตอบคำถามได้ไม่ครบถ้วน ติดอยู่กับหลักการเรื่องราวและความคิดเห็นเดิม ๆ จึงไม่สามารถหลุดพ้นจากมัจฉาทิฐอันเป็นเครื่องปิดกั้นปัญญาของตน

“เรือ” เป็นสัญลักษณ์แทนชีวิต กวีใช้เรือสื่อแทนชีวิตของผู้คนที่เขากล่าวถึง ดังบทประพันธ์ที่ยกมาวิเคราะห์นี้

ลูกสาววัยน่ารัก – ผมหยักศก

ควักตกตากลมหน้าคมเสร์รา

ปราสาททรายชายหาดยังวาดเงา

รอพ่อเล่านิทานปรัมปรา

นิทานที่ฟังอยู่มีรู้เมื่อ

จนเมื่อเรือล่มกลางลมกล้า

นั่นแหละจึงได้เบนสายตา

ไปหาชายหาด – ปราสาททราย

ว่า – ดาวเหนือเรือเรืออยู่เบื้องเหนือ

สาตระยับจับเพื่อให้เรือบ้าย

นกกินปลาตัวขาวปีกพราวพราย

ผาดผายจวัดเฉวียนบินเวียนวน

...

หลานรักของข้าพเจ้า

ฮัมบทเพลงแสนเสร์ราอยู่ว่าแห่ว

ปราสาททรายคลื่นซัดระนาตระเน

พังเพต่อน้ำต่อตาไป

พอถึงตอนเรือล่มกลางลมกล้า

หลานของข้าพเจ้าก็ร่ำไห้

ทรงเกียรติเป็นหน้ามองฟ้าไกล

น้ำตาไหลพร่างพรมิรู้ตัว!

(“ทรงเกียรติ : นิทานปรัมปราแสนเสร์รา” : 74 – 75 , เน้น โดยผู้วิจัย)

สัญลักษณ์ “เรือ” ในบทประพันธ์ข้างต้นสื่อแทนชีวิตของทรงเกียรติ ที่ต่อสู้กับความผิดหวังครั้งแล้วครั้งเล่า แม้ว่าทรงเกียรติจะประสบกับความผิดหวังเรื่อยมา แต่เขาก็ยังมีลูกสาวเป็นเพื่อนร่วมรับรู้ความรู้สึก กวีกล่าวว่าสิ่งที่ลูกสาวเห็นและรับรู้คือนิทานปรัมปราที่ฟังอยู่มิรู้เบื่อสารในนิทานที่วนเวียนอยู่คือตอนที่ “เรือล่มกลางลมกล้า” บ่งบอกความสูญเสียในชีวิตของผู้เดินทาง สิ่งที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ นี้สื่อความเหน็ดเหนื่อยในการต่อสู้ของทรงเกียรติผู้เป็นพ่อ ที่แสดงออกด้วยใบหน้าอันเศร้าหมอง

“ปราสาททราย” เป็นสัญลักษณ์แทนความหวังของเด็กหญิงลูกของทรงเกียรติ ซึ่งฟังนิทานปรัมปราของพ่อเรื่องชีวิตชาวประมง เด็กหญิงหวังว่าชาวเรือจะได้พบกับความสมหวังอีกครั้งเมื่อพ่อเล่านิทานถึงตอนเรือล่มเธอจึงมองหาปราสาททราย แต่แล้วก็ต้องยอมรับความจริงว่าความหวังต้องพังอีกครั้ง ปราสาททรายที่เป็นสัญลักษณ์แห่งความหวังนี้จึงย้ำความน่าหดหู่ที่ต้องเผชิญอีกครั้ง

ข้าพเจ้าสบตาคนในภาพถ่าย
 ใจหายวูบไหวเพิ่งได้ข่าว
 เสียงคลื่นซัดกราดเกรี้ยวมาเกรียวกราว
 หางดาวหนึ่งดวงดิ่งร่วงน้ำ
 พายุฤดูร้อนในคืนหม่น
 คำนรกันคลั่งมาย่างช้า
 เรือลำเกาฬน้อยน้อยที่ลอยลำ
 ถูกจมทิ้งดิ่งดำเช่นบับวง
 เด็กหนุ่มคนหนึ่งอายุสั้น
 เจียบเจียบและเจียบพลันจนวันล่วง
 มองมาที่ข้าพเจ้าราวดริ้วทรวง
 ที่ไร้ดวงไฟรูปแม่วูบเดียว!
 (“พงษ์ศักดิ์ : พายุฤดูร้อน” : 77 , เน้น โดยผู้วิจัย)

“เรือลำเกาฬน้อย” ที่จมลงในมหาสมุทรเป็นสัญลักษณ์แทนจุดจบชีวิตของพงษ์ศักดิ์ ที่จากไปก่อนวัยอันควร เรือชีวิตที่ถูก “พายุฤดูร้อน” อันเป็นสัญลักษณ์แทนอำนาจเหนือชีวิตที่เป็นชะตากรรมของบุคคลและไม่มีใครหยุดยั้งได้กระหน่ำจนอับปาง สื่อถึงการสิ้นสุดการเดินทางในชีวิตของพงษ์ศักดิ์ที่ต้องเป็นไปตามชะตากรรม

ลิบลิบโน้นแน่เส้นขอบฟ้า
 เรือลำน้อยบ่ายหน้าแผ่นดินฟ้าคลื่น
 คลื่นครามยามลมได้โครมกรีน
 ก็แตกดอกออกคั่นเหนือผืนน้ำ
 ปราภฏเป็นดวงเง็จราวเพชรระยับ
 หายวับ – แล้วแตกเง็จเป็นเม็ดจำ
 เรือลำน้อยน้อยยังลอยลำ
 รอคำรำลุมจะพรมเรือ

...

เรือน้อยลอยลำไปตามพาย
 เหวี่ยงวาดผาดผายมิได้หวั่น
 อาจปลากระโดงขาว – เงามัน
 อวดพรณรูปงามว้ายตามมา
 เป็นเรือเล็กพายจ้วงกลางห้วงสมุทร
 มนุษย์ – ผู้มุ่งมาดปรารถนา
 จากวัยหนึ่งสู่วัยที่ไถ่มา
 ฟากท่าสักฝั่งก็ยังมีไกล
 ลมแรงคลื่นโยนจนโหนตัว
 ฟ้ามัวฝนสาดมิหวนไหว
 สองแขนเกร็งก้ามเนื่อนำเรือไป
 มหาสมุทรกว้างใหญ่อัน ไกลลิบ

...

ค่อยอ่อนแรงลงไปทีละน้อย
 โกลนเรือค่อยสูงขึ้นเป็นผืนสาย
 เรือเล็กดำโตคเดียวผู้เดียวดาย
 ลูกผู้ชายหนึ่งคน – ก็ชรา!

...

ลอยลำแห่งตั้งเคลง โคลง
 พลันปลาอุบโพง – กระโดงขาว
 สาดเรืองแสงเกล็ดเป็นเม็ดพราว
 วัชวาวเหนือน้ำแล้วดำไป!

(“เรือกลางทะเล” : 106 – 109 , เน้น โดยผู้วิจัย)

กวีใช้ “เรือลำน้อย” เป็นสัญลักษณ์ของการเดินทางที่กำลังต่อสู้กับคลื่นลมแรง ด้วยความหวังและความพยายามไปสู่ “เส้นขอบฟ้า” ซึ่งเป็นจุดหมายที่ผู้เดินทางต้องการพิสูจน์ความจริงหรือความหมายทางปรัชญาที่ยังไม่กระจ่าง การเดินทางอันแสนยาวนานของชายชาวประมงโดยใช้เรือลำเล็ก บ่งบอกความมุ่งมั่นในการเดินทางตามอุดมคติ แต่เมื่ออายุเพิ่มขึ้นกำลังแรงกายที่จะพายนำเรือไปสู่จุดหมายก็อ่อนลง เช่นเดียวกับเรือลำน้อยที่ใช้งานมานานก็ผุกร่อนไปตามกาลเวลา

“ปลากระโคงขาว” เป็นสิ่งมีชีวิตในท้องทะเล ที่ว่ายน้ำตามเรือลำน้อยของผู้เดินทาง เป็นสัญลักษณ์แทนชีวิตแห่งการต่อสู้อย่างไม่ย่อท้อ แม้ว่าเรือลำน้อยจะหยุดเคลื่อนไหวและลอยลำอยู่กลางท้องทะเล แต่ปลากระโคงขาวก็ไม่ได้หยุดเดินทาง ยังคงว่ายน้ำและดำรงชีพอยู่คู่คลื่นลมในท้องทะเลต่อไป

ดูเหมือนว่า –

ดวงตาอ้างว้างเราว่างเปล่า

เสียงผิวปากเรียกนกให้ผกเงา

ส่อซัดความเศร้าของเงาตา

ข้าพเจ้ากับท่านปิดบ้านตน

ปล่อยถนนม้วนฝุ่นจนมุ่นฝ้า

กลืนแสงเรือรังยั้งค้างคา

กระจกหน้าหน้าต่างปิดตาย!

...

ข้าพเจ้าสิ้นสุดความอดทน

ภาพโลกหม่นหมองมัว – ภาพตัวบ้าน

งานศพกรุปมาวบลาน

ແหลະທ່ານ – ຮຶກຂ້າພະເຈົ້າເປີດປະຕູ!

(“โลกที่อยู่เบื้องหน้าข้าพเจ้า” : 122 – 127 , เน้น โดยผู้วิจัย)

“นก” เป็นสัญลักษณ์ของอิสรภาพ เมื่อคนเราปิดขังตนเองจากผู้คนภายนอกและสังคมก็เท่ากับปิดกั้นอิสรภาพของตนเอง “เสียงผิวปากเรียกนกให้ผกเงา” สื่อความหมายว่าบุคคลกำลังเพียรหาอิสระในการดำรงชีวิต ที่สามารถท่องเที่ยวในโลกกว้างตามความต้องการของตน ไม่ใช่ขังตัวเองอย่างคับแคบโดยไม่สนใจคนรอบข้างหรือความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น การใช้ “นก” เป็นสัญลักษณ์ของอิสรภาพจึงสื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายของการถูกกักขังจงจำทางจิตใจได้ชัดเจน

สัญลักษณ์หลักที่ต้องทำความเข้าใจในหนังสือนี้คือ “ดวงตา” ซึ่งแปรความหมายได้ตามบริบท ดวงตาคือช่องทางรับรู้ พร้อม ๆ กับการสื่อความหมายจากส่วนลึกของจิตใจ

หนึ่ง สอง สาม สี่ ห้า
 ซ้ายขวา – ข้าวมันไถ่ทั้งหลายนั้น
 จากหนึ่งเป็นสี่มีกัวัน
 ห้าก็มาแย้งป็นลูกค้า
 เพื่อนบ้านอาคารชิดอยู่ติดกัน
 ก็ปล้นหมางหมองมิมองหน้า
 จากคนคู้นเคยที่เคยมา
 ก็ยิงไฟดวงตาข้ามอาคาร
 การแข่งขันทวีความรุนแรง
 การแก่งแย่งชิงจึงยิ่งกร้าน
 ร้านใดจมปลัก – ยงค์คักดาน
 ก็นึ่งเจียบทั้งร้านมิทันใคร
 (“ร้านข้าวมันไถ่ทั้งห้า” : 25 , เน้น โดยผู้วิจัย)

ในบทนี้ “ดวงตา” เป็นสัญลักษณ์ของช่องทางแสดงออกซึ่งความเกลียดชัง อันทำลายความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ดวงตาที่มีไฟอยู่ภายใน บ่งบอกการทำร้ายถึงขั้นทำลายชีวิต เมื่อจิตใจ “หมางหมอง” ถึงขั้นมองหน้ากันไม่ได้ “จากคนคู้นเคยที่เคยมา ก็ยิงไฟดวงตาข้ามอาคาร” “ยิง” ปกติใช้กับอาวุธ เช่น ธนู หรือ ปืน คนเหล่านี้เลือกทำลายมิตรภาพเพราะผลประโยชน์เท่านั้น

ดวงตาของผู้คนปัจจุบัน
 เคลิ้มฝันแสนงามในความหลับ
 ต่อเนื่องนานยาวแหละท่าวทับ
 ในสรรพฝันประดามี
 แหกกว่ายดิ่งดำในความฝัน
 มิรู้คืนรู้วันสถานที่
 หลับไหลเนิ่นนานปีผ่านปี
 ฝันร้ายฝันดีมาก็แล้ว

...

ดวงตาข้าพเจ้าบอกร่ำวราน
 ปัจจุบันกาล – ช่างเปล่าเปลี่ยว
 โลกคนสี่ชีวิตจนซิดเซียว
 บั่นให้เป็นเนื้อเหนียวเนื้อเดียวกัน

...

เห็น โลกมูมกลับ – ซ้ายสับขวา
 ดวงตามูพั่งเพื่อนทั้งหลาย
 ที่สุด – เรพลันมาฝันร้าย
 แอบป้ายหยาดกำของน้ำตา

(“เงาสะท้อนบนประตูกระจก” : 33 – 35 , เน้น โดยผู้วิจัย)

กวีใช้ “ดวงตา” เป็นสัญลักษณ์สื่อความหลงใหลในมายาภาพแห่งตัวตนและชีวิต เขากล่าวว่าปัจเจกนั้นแม้ดวงตาดูอยู่ก็มองไม่เห็นความจริง กลับเห็นเพียงความสวยงามอันเป็น ภาพฉายเหมือนตกอยู่ในความฝันแสนงาม “หลับใหลเนิ่นนานปีผ่านปี” อย่างไม่รู้สึกตัว และไม่อาจกลับสู่โลกแห่งความจริงได้ การใช้ดวงตาเป็นสัญลักษณ์แทนความลุ่มหลงในมายานี้ เชื่อมโยงถึงวิถีชีวิตของปัจเจกชนในสังคมปัจจุบัน ที่ขาดความเจ็บคมทางวิจรรณญาณจึงตกอยู่ใน สภาวะของความเหงา เศร้า เดียวดาย ตัดขาดจากโลกแห่งความจริง แม้ว่าจะเห็นโลกสลับ “ซ้าย” กับ “ขวา” แต่ด้วย “ดวงตามูพั่ง” จึงต้องตกอยู่ในฝันร้ายต่อไป

มิใช่คนบ้าหรือกษหายรัก
 แต่เป็นมรรคนจริงอันยิ่งใหญ่
 คือผู้ค้นพบเห็นความเป็นไป
 ของเสียงด้นภายในหัวในตน
 เขาเป็นพ่อค้าของเด็กเล่น
 พร้อมทั้งเป็นคาวบอยแห่งท้องถนน
 ผู้ปฏิเสธแล้วการจ้านน
 ต่อเสียงก่นติฉินเสียงนินทา
 ทว่า – ดวงตาคู่นั้นดู
 คมและคุเปลวไฟอยู่ในหน้า
 พร้อมจะ โชนโพลงแรงเป็นแสงดา
 แผลไหม้ท่ายทำสบตาคน
 (“ดวงตาคู่นั้นดู” : 44 , เน้น โดยผู้วิจัย)

“ดวงตา” ที่กวีกล่าวถึงในบทประพันธ์คือดวงตาของควาบอย “ดวงตา” คู่นี้เป็นสัญลักษณ์แทนความมุ่งมั่นและตั้งใจในสิ่งที่ทำ อีกทั้งเป็นสัญลักษณ์ของการต่อสู้ในชีวิตและการทำงาน โดยไม่สนใจต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ของผู้คนในสังคมที่มองเขาอย่างแปลกแยก และเหยียดหยามว่าเขาเป็น “คนบ้า” ไฟที่กวีมองเห็นในดวงตาของควาบอย คือ พลังแห่งความคิดและการตัดสินใจทำสิ่งที่ตนรักอย่างทำพ่ายคำตัดสินของผู้อื่น

ลึกลงในดวงตาข้าพเจ้า

คือองศาแผดเผาที่ผ่าไผ่ไหม้

ค่อยค่อยมอดที่ละนิดชีวิตวัย

กร่อนก่อนเนื้อหัวใจที่ละน้อย

ท่านเดินสวนทางข้าพเจ้า

ดวงตาดวงเหงานั้นเศร้าสร้อย

อ่อนวอน ร้องขอ รอคอย

เปลี่ยง่อยไปบ้าสำเริง

ลึกลงในดวงตาข้าพเจ้า

คือหลุมเปล่าลึกลับและอับแสง

ไร้เส้นศูนย์สูตร ไร้รุ่งแวง

แห้งแล้งหนาวมีดอยู่ยี่ดยาว

ลึกลงในตาสองดวงของท่าน

ความดิ้นด้านยิ่งกลบยิ่งทบทำว

จนที่สุด – เสียงเปราะกะเทาะร้าว

ก็แตกกราวเม็ดดวงลงร่วงพรู

ท่านสบสายตาข้าพเจ้า

ความว่างเปล่าฟุ้งโถมเข้าโถมจู่

ข้าพเจ้าเขม่นเพ่งเขม็งดู

เห็นอยู่ชัดชัดนั้นสัตว์ร้าย!

(“ทั้งท่านแหละทั้งข้าพเจ้า” : 66 , เน้น โดยผู้วิจัย)

“ดวงตา” ที่มีไฟอยู่ภายใน เป็นสัญลักษณ์แทนสิ่งสะท้อนความทุกข์ในจิตใจของ บั๊จเจก กวีกล่าวว่าภายในดวงตาของเขากำลังร้อนผ่าวจนไหม้ “ลึกลงในดวงตาข้าพเจ้า คือองศา แผลเผาที่ผ่าวไหม้” ความร้อนผ่าวที่ปรากฏอยู่ในดวงตา คือไฟแห่งความทุกข์ที่สั่งสมอยู่ภายใน ใจ ซึ่งได้มอดไหม้เนื้อที่ในใจอันเป็นพื้นที่ในการรับรู้ความรู้สึกลงที่ละน้อย ภายในดวงตาของกวี ไม่ได้มีเพียงไฟ แต่ยังมีความเหงาเศร้าและลึกลงไปก็พบว่า มีแต่ความว่างเปล่า “ลึกลับและอับแสง” และ “ไร้เส้นศูนย์สูตรไร้รุ่งแวง แห่งแล้งหนาวมีคอดูยู่ยิดยาว” หมายความว่าในดวงตานี้มีแต่ความ แห้งแล้ง หนาว มีคอดูยู่ยิดยาว ปราศจากสิ่งที่มีค่าคือความสำนึก ความรับรู้ และความสุข ขณะเดียวกันภายใน ดวงตาของ “ท่าน” ก็มีเพียง “ความดิบด้าน” ดวงตาที่มีไฟ ความเหงา แห่งแล้งอับแสง และดิบด้าน ในที่สุดก็แตกร้าง เมื่อดวงตาแตกก็เท่ากับบั๊จเจกต้องสูญเสียอวัยวะในการรับรู้และขาดช่องทางใน การสื่อสารกับผู้อื่น มีเพียงความมืดบอดไร้จิตสำนึก จึงเหมือนคนที่ตายทั้งเป็น เพราะไร้ความสำนึก และการรับรู้ใด ๆ

บัดนี้ลิบเจ็ดปีผ่าน – กาลเวลา

ดวงตาเน่าเนิ่นแปรเปลี่ยน

อ่อนล้าอิดโรยโอยเอียน

ต่างแตกแยกเพี้ยนไปผิดคน

...

ข้าพเจ้าเห็นซากยับเรื่ออับปาง

อยู่กลางดวงตาคู่พราโหว

เข้มทึบดินเรื่อมิเหลือใด

จมในสะดือสมุทรที่สุดลึก

...

(“ยุทธนา : ราวเดินเรือหาปลาขอบฟ้าไกล” : 72 – 73 , เน้นโดยผู้วิจัย)

หลังจากกวีและเพื่อนห่างหายกันไปนานถึง 17 ปี เมื่อกลับมาเจอกันใหม่เขาพบว่า เพื่อนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ไม่ได้เปลี่ยนแปลงเฉพาะรูปลักษณ์ แต่สิ่งที่สำคัญคือ “ดวงตาเน่าเนิ่นแปรเปลี่ยน อ่อนล้าอิดโรยโอยเอียน ต่างแตกแยกเพี้ยนไปผิดคน” ดวงตาที่เคย ส่องแสงเน่าเนิ่นซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของพลังแห่งความใฝ่ฝัน บัดนี้ได้อ่อนพลังลง กวีเปรียบพลังแห่ง ความฝันของเพื่อนว่าเหมือนเรือที่กำลังเดินทางกลางมหาสมุทร แต่เมื่อความฝันสิ้นลงเขาจึง มองเห็น “...ซากยับเรื่ออับปาง อยู่กลางดวงตาคู่พราโหว” สัญลักษณ์นี้บ่งบอกการพังทลายของ

ความฝัน ยุติการเดินทางและการต่อสู้ เพราะไร้เข็มทิศที่จะนำทางไปสู่จุดหมาย ดังกล่าวไว้ว่า “เข็มทิศเดินเรื่อยมิเหลือใด จมในสะดือสมุทรที่สุดลึก” ความฝันที่จะไปสู่จุดหมายยุติลงพร้อมกับการเดินทาง

แดดอาทิตย์อุทัยนั้นฉายฉาด
เป็นม่านมาศเนื้อนุ่มแห่งคิมหันต์
คลี่ดั่งจิงแป่เป็นแพรพรรณ
เชื่อมโลกเชื่อมสวรรค์ด้วยกันไว้
จนมณีเม็ดแดดได้แผดเม็ด
เป็นเพชรเรืองสุกแทบลูกใหม่
เต็มฟ้า – เต็มวันในทันใด
สดใสโปร่งตลอดตลอดฟ้า
เพื่อนผู้ทรงเกียรติของข้าพเจ้า
ยิ้มเศร้าเหนื่อยหน่ายเต็มใบหน้า
ขณะแดดฉายฉานสะพานปลา
ดวงตากลับขริมอยู่ที่มณฑา

...

(“ทรงเกียรติ : นิทานปรัมปราแสนเศร้า” : 74 , เน้นโดยผู้วิจัย)

ในฉากสะพานปลาที่แสงแดดส่องสดใสเต็มฟ้า แต่ดวงตาของทรงเกียรติ “กลับขริมอยู่ที่มณฑา” บรรยากาศอันปลอดโปร่งสดใสขัดกับใบหน้าเศร้าหมอง แม้ยิ้มก็เหนื่อยหน่ายท้อใจ “ดวงตาขริม” นี้คือสัญลักษณ์ของความทุกข์ท้อใจของทรงเกียรติ ที่ออกแรงต่อสู้กับการงานอย่างหนัก แต่ต้องผิดหวัง

โอ – 2525

ดวงตาเปี่ยมฝันของวันเก่า
คืนพรายสายฝน – ฟ้าหม่นเทา
หยาดค้างหยดเงากับเถาวัลย์

...

เป็นความเจ็บที่เจ็บยิ่งกว่าเจ็บ
และยื่นเย็บแสนเย็บไปทุกเบื่อง
ตาแอบลคตำลอบชำเลื่อง
แสงเรืองฉายช่วงอีกดวงตา

...

เช่นนั้น – เด็กหนุ่มปีสองห้า
เริงรำแม่โลกฝนตกหนัก
อาจความมดงามคือความรัก
ที่ฉันทักเต็มดวงโดยดวงตา

...

นำตกใจที่ยังคิดถึงเธอ
แหละเออคืนนี้โลกฝนตกจัด
เสียงวอมแตกแวมยังแจ่มชัด
ของเมื่อน้ำร่วงพลัดจากเถาวัลย์
ดวงตาคู่สวยคู่ตัวเอง
เรื่องปลั่งสุกปลั่งด้วยช่างฝัน
นำเศร้าที่ว่าในตานั้น
ไม่มีฉัน ไม่มีใครอยู่ในตา

...

(“นิธยา : ดวงน้ำที่ร่วงเงาจากเถาวัลย์” : 80 – 82 , เน้น โดยผู้วิจัย)

“ดวงตา” ของหนุ่มสาวในวัยแรกรุ่งในบทประพันธ์ข้างต้นเป็นสัญลักษณ์แทนความใฝ่ฝันในการเรียนรู้เกี่ยวกับความรัก อันเป็นความงามของความรู้สึกและมีคุณค่าในความทรงจำ “ดวงตาเปี่ยมฝัน...” , “แสงเรืองฉายช่วง...ดวงตา” และ “ดวงตาคู่สวยคู่ตัวเอง เรื่องปลั่งสุกปลั่งด้วยช่างฝัน” คือความสุขใจอย่างที่สุดของบุคคลที่กำลังอยู่ในวัยแห่งการเรียนรู้และมีความฝัน ประสบการณ์การเรียนรู้ในความรักครั้งนั้นสร้างความประทับใจแก่ผู้รับประสบการณ์ แม้ว่าความรักจะไม่ได้ลงเอยที่การครองคู่ แต่ก็ยังคงคุณค่าอยู่ในความทรงจำ ดังกล่าวว่า “อาจความมดงามคือความรัก ที่ฉันทักเต็มดวงโดยดวงตา” ครั้นเมื่อปราศจากความรัก ดวงตาของเธอก็ไม่มีใครปรากฏให้เห็นอยู่ภายใน

...

ตัดกลิ่นไปสู่เส้นขอบฟ้า
ดวงตาสีเข้มยิ่งสุกเรื่อ
แขนที่จับพายำคือกลิ่นเนื้อ
งาดเจือแล้วจ้วงให้ล่องไป

...

เกือบเกือบศตวรรษ – ปีผลัดปี
ดวงตาสีสนิมเหล็กก็ผาดฝ้า
ปาหายใจเบาบางอย่างซ้ำซ้ำ
เลื่อนลอยดวงตาสู่ฟ้าไกล
มองยังเส้นขอบฟ้าเบื้องหน้าโน้น
ไกลโพ้น – มิรู้ว่าอยู่ไหน
บทพิสูจน์จากอายุที่ลู่วับ
คำตอบมิไว้ในดวงดาว...

(“เรือกลางทะเล” : 106 - 109 , เน้น โดยผู้วิจัย)

การต่อสู้ด้วยความศรัทธาอย่างยาวนานของชายชราชาวประมง เพื่อที่จะพิสูจน์ความจริงที่ยังไม่ประจักษ์ ณ เส้นขอบฟ้า สัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความอดทนและความมุ่งมั่นในการเดินทาง คือ “ดวงตาสีเข้มยิ่งสุกเรื่อ” แสงสุกใสภายในดวงตาสื่อความตั้งใจแน่วแน่อย่างมั่นคงและไม่ทอดยถ แต่เมื่อวันเวลาผ่านไปจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต ดวงตาที่เคยมุ่งมั่นก็เปลี่ยนเป็นผาดฝ้า ดังกล่าวไว้ว่า “ดวงตาสีสนิมเหล็กก็ผาดฝ้า” หมายความว่าดวงตาที่เปลี่ยนไปนี้สื่อความอ่อนล้าอ่อนแรงของผู้เดินทาง และท้ายที่สุดเมื่อชายชาวประมงจบชีวิตลง สิ่งที่เขาแสวงหานั้นก็ “เลื่อนลอย ดวงตาสู่ฟ้าไกล” มองไปที่เส้นขอบฟ้าอันเป็นสัญลักษณ์ของความสำเร็จ ส่วนผู้ที่เฝ้ามองนั้นอาจต้องค้นหาคำตอบแห่งการต่อสู้ด้วยความเชื่อมั่นและศรัทธาของชายชราผู้นั้นมีอยู่ที่ดวงดาวแห่งความศรัทธาตนเอง

...

เชอคูติ – โลกรุ่งเหมือนมุงมิด
แดงพิศเป็นถือกอยู่เทือกท่าม
ศพนั้นดวงตาพยายาม
บอกความบางอย่างแห่งลางร้าย

...

เชอคูลี – หนึ่งศพยามอรุณ
 รอยกลิ้งหลุนนั้นเห็นมิเป็นท่า
 คาวสุคท้ายหรือหุบแล้ววูบลา
 รับเข้าด้วยทาสีเลือดแดง
 แดงนั้นสาดแสงคาวทั่วตัวถื่น
 แผ่นดินเหม็นคาวทั่วตัวแหล่ง
 วันนี้ดวงตาราคาแพง
 นอนโพลงแอ้งแม้งอยู่แทบเท้า

...

(“หลับตาเถิดเธอ” : 110 – 111 , เน้นโดยผู้วิจัย)

ดวงตาของผู้ตายที่ยังคงลืมโพลงอยู่หลังจากถูกปลิดชีพ เพื่อพยายาม “บอกความ
 บางอย่างแห่งกลางร้าย” ดวงตาของผู้วายชนม์ที่ยังไม่ยอมหลับคือ “ดวงตาราคาแพง” เพราะดวงตา
 ของเขาเป็นดวงตาที่คอยสอดส่องดูแลไม่ให้ผู้อ้างความเจริญและหวังประโยชน์ส่วนตนเข้ามารุกล้ำ
 พื้นที่ ดวงตาคู่นี้เป็นดวงตาที่มีคุณค่าจึงมีราคาแพง ดวงตาของผู้พลีชีพที่ยังคงลืมโพลงนี้เป็น
 สัญลักษณ์สื่อแทนความตั้งใจ ความหวัง และการต่อสู้ ที่ผู้ตายมุ่งมั่นกระทำ การที่เขายังลืมตาขณะ
 ไร้ลมหายใจนี้ก็เพื่อเป็นสัญญาณฝากความหวังในการต่อสู้เพื่อความชอบธรรมให้ผู้ที่ยังรักความ
 ยุติธรรมได้สานต่อ เพื่อความสุขและประโยชน์ของคนหมู่มากต่อไป

...

ข้าพเจ้าทั้งเหงาทั้งเศร้าโศก
 อยู่ใน โลกแปลกแยกอย่างแปลกหน้า
 ลมหอบทรายสาดซัดเหนือหลังคา
 ก็ดวงตาเบิกกว้าง – มิวางใจ
 ทั้งทั้งที่ท่านเหงาท่านเศร้าโศก
 ยังแยกตัวจากโลกมาห่มให้
 แล้วดวงตาชำรุดก็จืดไป
 เผาไหม้ทุกสิ่งสรรพเกินดับทัน

มีเพียงความมุ่งมาดอาฆาตแค้น
 สุมแน่นในอก – สะทกสัน
 ขณะท่านทำลายล้างเหล่าช่างมัน
 ขณะนั้นดิ่งคำเกินสำนึก
 (“โลกที่อยู่เบื้องหน้าข้าพเจ้า” : 124 – 125 , เน้นโดยผู้วิจัย)

กวีวิพากษ์พฤติกรรมของผู้คนในสังคมที่มองผู้อื่นด้วยความหวาดระแวง แปรลกแยกจากผู้อื่น ความแปรลกแยกนี้นำไปสู่ความไม่ไว้วางใจต่อสรรพสิ่ง แม้ว่าจะมีความทุกข์สุมแน่นเพียงใดก็ยังแยกตัวจากผู้อื่นมาร้องไห้อยู่ลำพัง กวีกล่าวว่าดวงตาที่มีแต่ความมืดบอด มองไม่เห็นความจริง คือ “ดวงตาชาลูด” แต่ก็ยังจุดไฟ “เผาไหม้ทุกสิ่งสรรพเกินดับทัน” ไฟที่ปรากฏในดวงตาชาลูดนี้คือไฟแห่งโทสะ ที่ทำลายล้างดวงใจให้ “ไหม้มอด” เพราะยึดติดกับความโกรธเกลียดอาฆาตแค้น อันเป็นสาเหตุที่บั่นทอนความสุขที่แท้จริงของปัจเจก

น่าสนใจว่า กวีเลือกใช้ “ดวงตา” เป็นสัญลักษณ์สื่ออารมณ์ความรู้สึก และความคิดในหลายบทประพันธ์ ดวงตาเป็นอวัยวะที่ใช้ในการมองเห็น แต่กวีไม่ได้ให้ความสำคัญเพียงแค่นั้น เขาสื่อให้ผู้อ่านเข้าใจว่า ดวงตามีความสำคัญต่อการกำหนดชีวิตและพฤติกรรมในสังคมของปัจเจก ชีวิตของบุคคลจะมีสุขหรือทุกข์ขึ้นอยู่กับทัศนคติในการมองโลกและชีวิต กล่าวได้ว่าการใช้ดวงตาเป็นสัญลักษณ์สื่อความทุกข์ทน ไร้อัตน ความเหงาเศร้า เดียวดาย ความสุข การต่อสู้ และความโกรธเกลียดของปัจเจก เป็นสัญลักษณ์ที่สร้างความเข้าใจและให้จินตภาพแก่ผู้อ่านได้ติดตาม เพราะดวงตาเป็นสื่อกลางที่สื่อความรู้สึกภายในใจให้ผู้ประสานสายตาได้รับรู้สิ่งที่ซ่อนอยู่ในใจ ดวงตาจึงเป็นช่องทางในการสื่อความคิดและอารมณ์ของบุคคลที่ผู้อื่นสามารถ “อ่าน” ได้ ถ้าใส่ใจ

นอกจากนี้ยังมีสัญลักษณ์ที่มักไม่พบในงานทั่วไป แต่กลมกลืนเข้ากับบริบทคือฉากรธรรมชาติ ดังบท “ประทุมภรณ์ : สายลมตะวันออกและขอบฟ้ามหาสมุทร” (86 , เน้นโดยผู้วิจัย)

นี่แหละ – ผู้ชายคนนั้นในวันเก่า
 ผู้ผ่านเบ้าหลอมแห่งการแสวงหา
 ฉันทว่ายนน้ำคลื่นโยนสู่โผ้นฟ้า
 แล้วว่ายนน้ำกลับมาอีกคราครั้ง
 เหนื่อย และอ่อนล้าแรงราโรย
 คลื่น โยกตกตื้นมาคืนฝั่ง
 เปรียงในดวงตา – ประการัง

กำลังสับสนอยู่ปนเป
 ผ่านพบทั้งความงามทั้งความเศร้า
 สาลึกทั้งความเหงาความว้าเหว
 ฟองคลื่นซึ่มฝั่งประดังประเด
 ลมทะเลเพกกลับมาเบาเบา
 นี่แหละ – ผู้ชายคนนั้นในวันนี้
 คนที่อาจมิใช่คนคนเก่า
 ตกใจไหม? เมื่อจ้องตาเห็นฟ้าเงา
ซากเพรียงเนาเทาเข้มอยู่เต็มตา!

ในดวงตาของชายหนุ่มผู้ผ่านเข้าหลอมแห่งการแสวงหาความรัก เมื่อความรักไม่ได้จับ
 ลงที่การครองคู่ เขาก็ต้องประสบกับความอ้างว้าง โดดเดี่ยว ซึ่งก็วิสัชนาด้วยสัญลักษณ์ “เพรียง”
 อันเป็นสิ่งมีชีวิตในท้องทะเล “ซากเพรียงเนาเทาเข้มอยู่เต็มตา” บ่งบอกความเดียวดายที่เขาผ่านพบ
 เพราะไม่ปรากฏใครอยู่ภายในดวงตา มีเพียงซากเพรียงเนาอันเป็นสัญลักษณ์ของประสบการณ์ด้าน
 ลบที่เขาได้ประสบ

...

ว่า – คาวเหนือเรือเรืออยู่เบื้องเหนือ
 สาดระยับจับเพื่อให้เรือบ่าย
 นกกินปลาตัวขาวปีกพราวพราย
 ผาดผายฉวัดเฉวียนบินเวียนวน
 ข้าพเจ้าจ้องหน้าของทรงเกียรติ
 ละเลียดแดดลมได้ร่มสน
 สะพานปลาร้างร้าง – ใครบางคน
 โยนทูนเบ็ดคนลงทะเล
 (“ทรงเกียรติ : นิทานปรัมปราแสนเศร้า” : 75 , เน้นโดยผู้วิจัย)

“ทูนเบ็ด” เป็นสัญลักษณ์แทนการดำรงชีพของชาวเรือ เมื่อชาวเรือไม่สามารถออกหา
 ปลากลางท้องทะเลได้เพราะเรือล่ม เขาจึงทิ้งอุปกรณ์หาเลี้ยงชีพคือ “ทูนเบ็ด” อันสื่อแทนการสู้ชีวิต

2. โวหารความเปรียบ

โวหารความเปรียบเป็นองค์ประกอบหนึ่งของวรรณคดี ที่สื่อความซับซ้อนทางความคิดและอารมณ์ “ที่ผู้ประพันธ์ตั้งใจสร้างขึ้นให้ผิดแผกจากโครงสร้าง ความหมาย หรือการเรียบเรียงลำดับของภาษาโดยปกติ” โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดพลังในการสื่อสาร กระทบอารมณ์ และกระตุ้นจินตภาพแก่ผู้อ่าน (ดวงมน จิตรจักษ์, 2541 : 118) โวหารความเปรียบในรวมบทกวีนิพนธ์โลกในดวงตาข้าพเจ้า พิจารณาตามความสัมพันธ์กับเนื้อหาของบทประพันธ์ดังนี้

2.1 อุปมา

มนตรี ศรียงค์ ใช้อุปมากล่าวเปรียบเทียบกับสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง และให้ภาพแก่ผู้อ่านได้คิดตาม ดังบท “มะลิลา : ฝนสีน้ำพิกาสามสิบห้านาที” (92 , เน้น โดยผู้วิจัย)

ฟ้าไร้ดาว – ไม่มีแม่สักดวง
ลมหนาวหนักกราวมาห่างห่าง
เมฆแดงดั่งเพลิงไปเว้งร้าง
บอกข่าวบางอย่างจะเข้ามา

กวีใช้อุปมาที่มีพลัง โดยใช้ธรรมชาติบ่งบอกความเปลี่ยนแปลง เมฆที่เปลี่ยนสีเป็นสีแดงเพลิง ให้ภาพอันร้อนแรงเหมือนมีไฟกำลังลุกโชนอยู่บนเมฆ ดังอุปมาว่า “เมฆแดงดั่งเพลิง...” ความเปลี่ยนแปลงนี้กวีก็กล่าวว่าเป็นสัญญาณเตือนว่ากำลังจะเกิดเหตุร้าย

เหมือนบุหรืที่มอดตลอดมวน
สีถ้ำเทานวล – ถ้วนถ้ำ
ในระหว่างควันอวล – นวลเทา
ลอยแล้วแผ่วเบาเป็นวงวง
...
อนิจจาเกิดมาเพื่อตายไป
เหมือนมอดไหม้บุหรื – หน่อชีวิต...
พริบตา – อายุก็ลู่วับ
สารระใดบ้างมีหน่อชีวิต?

(“เพียงพริบตา” : 138 - 142 , เน้น โดยผู้วิจัย)

ในการสื่อว่าชีวิตคนเราเกิดมาก็ต้องตาย และช่วงเวลาของชีวิตก็แสนสั้นเหมือนบุหรี่ที่มอดตลอดมวน กวีใช้อุปมาเปรียบเทียบว่าช่วงเวลาของชีวิตสั้นมาก รวดเร็วเหมือนบุหรี่ที่มอดไหม้ การใช้ความเปรียบนี้เพื่อเตือนสติตนเองและเพื่อนมนุษย์ให้เร่งค้นหาจุดหมายที่แท้จริงก่อนที่จะหมดโอกาส

เด็กชายยุทธนา-

โลกเบื้องหน้าขณะนั้นที่ฝนไฟ

ราวเดินเรือหาปลาขอบฟ้าไกล

ล่องใต้เส้นรอบขีดขอบฟ้า

ไปสู่ความเว้งว่างอันกว้างลึก

กลางครีกคลื่น โครมที่โถมถา

แปดทิศมีดฆิงพีคทา

คำสนิทมิดตาด้วยราตรี

(“ยุทธนา : ราวเดินเรือหาปลาขอบฟ้าไกล” : 72 – 73 , เน้นโดยผู้วิจัย)

มนตรี ศรีรงค์ใช้อุปมาเปรียบเทียบชีวิตของยุทธนาว่า “ราวเดินเรือหาปลาขอบฟ้าไกล” บ่งบอกการต่อสู้ในชีวิตของยุทธนาที่เหน็ดเหนื่อย อดทน และต่อสู้กับอุปสรรคในชีวิต ดังเปรียบกับชีวิตของชาวประมงที่ต้องต่อสู้กับคลื่นลมแรงกลางท้องทะเล ขณะออกเรือหาปลา เพื่อความสำเร็จในการทำงาน

2.2 อุปลักษณ์

อุปลักษณ์ คือ การใช้ความเปรียบแสดงลักษณะของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อหมายถึงอีกสิ่งหนึ่ง มนตรี ศรีรงค์ ใช้อุปลักษณ์ในประสบการณ์ทางวรรณศิลป์และโลกแห่งความจริง ดังบทกวีนิพนธ์ต่อไปนี้

หนึ่ง สอง สาม สี่ ห้า

ซ้ายขวา – ข้าวมันไก่อั้งหลายนั้น

จากหนึ่งเป็นสี่มิถุนัน

ห้าก็มาแย่งปันลูกค้า

เพื่อนบ้านอาคารชิดอยู่ติดกัน

ก็ปล้นหมางหมองมิมองหน้า

จากคนคุ้นเคยที่เคยมา
ก็ยิ่งไฟดวงตาข้ามอาคาร
(“ร้านข้าวมันไก่ทั้งห้า” : 25 , เน้น โดยผู้วิจัย)

กวีใช้อุปมาอุปไมยสื่อความ โกรธเคืองรุนแรงของเพื่อนบ้านที่ประกอบธุรกิจเดียวกัน เมื่อการแข่งขันรุนแรงขึ้นมิตรภาพก็อ่อนแอลง คนที่เคยรู้จักคุ้นเคยกันกลับกลายเป็นศัตรูกัน ทำร้ายกันด้วยสายตาประทุษร้าย ดังในวรรคที่ว่า “จากคนคุ้นเคยที่เคยมา ก็ยิ่งไฟดวงตาข้ามอาคาร” “ยิ่งไฟดวงตา” สื่ออารมณ์โกรธเกลียดที่ผู้ส่งสารมีต่อผู้รับสาร ซึ่งเป็นการแสดงออกผ่านภาษาที่บ่งบอกอารมณ์ได้ชัดเจน

ทว่า – ดวงตาคู่นั้นดู
คมและคุปเปลวไฟอยู่ในหน้า
พร้อมจะโชนโพรงแรงเป็นแสงดา
แผดไหม้ท่ายทำสบตาคน
(“ดวงตาคู่นั้นดู” : 44 , เน้น โดยผู้วิจัย)

กวีสื่อว่าดวงตาของหนุ่มสาวบอยไม่ใช่เป็นเพียงอวัยวะที่ใช้สำหรับมองดูเท่านั้น เขาใช้อุปมาอุปไมยว่าภายในดวงตาคู่นั้นมีเปลวไฟแห่งการต่อสู้ลุกโชนอยู่ภายใน และพร้อมที่จะ “แผดไหม้ท่ายทำสบตาคน” สื่อว่าดวงตาคู่นี้ไม่หวั่นไหวต่อสายตาของผู้คนที่มองมาด้วยความเหยียดหยาม ดวงตาอันมุ่งมั่นและมั่นคงของสาวบอยนี้เชื่อมโยงกับจิตใจที่เข้มแข็ง ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคและการดูหมิ่นจากผู้อื่น

เราเพียงเม็ดฝุ่นทรายริมชายหาด
เพียงลมปาดแผ่วผิวก็ปลิวห่าง
เราเพียงละอองคลื่นที่กรีนคราง
อ้างว้างแหละวับวิบเพียงพริบตา
(“พงษ์ศักดิ์ : พายุฤดูร้อน” : 76 , เน้น โดยผู้วิจัย)

อุปมาอุปไมยนี้สื่อถึงสภาพไร้ค่าของชีวิตมนุษย์ ที่กวีเปรียบว่าเป็น “เพียงเม็ดฝุ่นทรายริมชายหาด” ซึ่งไม่อาจกำหนดชะตาของตนได้เลย กวีสื่อให้ผู้อ่านเห็นถึงความอ่อนแอของชีวิต

ดังกล่าวว่าชีวิตนั้น “เพียงลมพัดแผ่วผิวก็ปลิวห่าง” และชีวิตก็เป็น “...เพียงละอองคลื่นที่ครืนคราง” ชีวิตเป็นเพียงส่วนเล็กมากของคลื่น (ละออง – ฝอยน้ำเล็ก ๆ) คลื่นเคลื่อนตัวตลอดเวลา แต่ละอองของคลื่นนั้นทั้งอ้างว้าง และ “วับวิบเพียงพริบตา” นั่นคือคงอยู่ในเวลาอันแสนสั้น การใช้อุปลักษณ์ของกวีชวนให้ผู้อ่านได้ติดตามความจริงของชีวิต เพื่อได้คิดทบทวนเร่งค้นหาจุดหมายที่แท้ก่อนที่จะต้องจบชีวิตลง

เกาะบุหรีมวนใหม่ออกจากช่อง

คาบกันกรอง – จ่อไฟที่ปลายติด

พันวันฉุนฉุน – ครุ่นคิด

จนคว่ำขมวดซิดติดกัน

เป็นรูปมังกรคาบแก้ว

เกล็ดแพรวรังสีหลากสีสัน

ขดโลกครึ่งก่อนแล้วซ่อนชั้น

เกลียวตัวหัวชั้นเป็นชั้นซ่อน

ดูวาววับพรายประกายแก้ว

คาบแล้วคอสายสะบัดร่อน

สะท้อนดวงเพชรฝิ่ง – ตามังกร

เขางอนหงอนฉลาดดูบาดตา

(“เพียงพริบตา” : 140 , เน้น โดยผู้วิจัย)

กวีใช้อุปลักษณ์เปรียบเทียบภายนอกของชีวิตที่เห็นได้จากควันของมวนบุหรีขณะที่ถูกเผาไหม้ มองเห็นเป็นรูปมังกรคาบแก้วขดตัวรอบโลก ภาพมังกรคาบแก้ว สื่อความได้ถึงความหลงในพลังอำนาจของมังกร ที่คิดว่าตนเองนั้นเป็นสัตว์ผู้องอาจเก่งกล้า มีพลังอำนาจเหนือสัตว์อื่น กวีสื่อภาพความอวดหาญของมังกรคาบแก้วด้วยลักษณะว่า “คาบแล้วคอสายสะบัดร่อน สะท้อนดวงเพชรฝิ่งตามังกร” สื่อได้ถึงความมั่นใจแน่วแน่ในความสามารถของตน เทียบได้กับการกระทำของบุคคลในสังคมที่หลงมัวเมาในอำนาจของตน จนมองข้ามความเป็นจริงของชีวิต

2.3 สัทพจน์

สัทพจน์หรือคำเลียนเสียงธรรมชาติ กวีเลือกใช้เพื่อช่วยกระตุ้นจินตภาพของผู้อ่านให้สัมผัสประสบการณ์ในตัวบท ดังบทกวีนิพนธ์ที่ยกมานี้

แล้วละม้ายสงเคราะห์ก็ตกใจ!
 เควิน คอสต์เนอร์หรือไรที่ได้ผ่าน
 ความเฟสสันแดงเพลิงกระเด็นอัน
เยี้ยกฮู้ กังวานมาแต่ไกล
 คัดฝ่าหมองเช้าเคล้าหมอกควัน
 เสียงตากล่อดังลั่นอยู่ห้วนไหว
 จอดหน้าข้าพเจ้าแล้วก้าวไป
 จักรยานล้ามไฉ่เสไฟฟ้า

AAAH – COWBOY

ลมวอยวอยผสมศกก็ปรกหน้า
 หมวกปีกปิดกึ่งลงครึ่งตา
 จังก้ามือควับกระซบปิ่น

...

บรรยากาศอัศจรรย์คู้คู้
 ไทยมุงเงินจ้องกันพร้อมหน้า
 แล้วก็ปลันอิงอ้อเสียงฮือฮา
 เมื่อมือขวาควบอยเริ่มขึ้นลำ
พั้งเหยี่ยว พั้งเหยี่ยว – รถเดี่ยวหลบ
 ชะลอแล้วควบเข้าเกียร์ต่ำ
 ควบอยเพียงพำพิมอยู่ม้งำ
 ลูกผู้ชายหันหน้าแล้วกำนับ!

(“ควาบอยเฟสสันแดง” : 42 – 43 , เน้น โดยผู้วิจัย)

บทกวีนิพนธ์นี้ให้ภาพการเคลื่อนไหวของหนุ่มควาบอย ที่เดินทางเข้าสู่ถนนละม้ายสงเคราะห์ด้วยจักรยานยี่ห้อเฟสสันสีแดงเพลิง เสียงตะโกนโห่ร้อง “**เยี้ยกฮู้**” เป็นสัญญาณบอกให้ผู้คนบริเวณนั้นรับรู้ว่าเขากำลังมา การเลียนเสียงตะโกนของควาบอยบ่งบอกความมีชีวิตชีวา ร่าเริงตามลักษณะของบุคคลผู้มีอารมณ์ดี

น่าสังเกตว่า กวีเลือกใช้เสียงอุทานแสดงความรู้สึกตื่นเต้นและประหลาดใจ เมื่อเห็นควาบอยด้วยคำอุทานว่า “**AAAH – COWBOY**” ซึ่งออกเสียงว่า “อา! – ควาบอย” ความรู้สึกนี้เกิดขึ้นจากการเห็นบุคลิกที่โดดเด่นของควาบอย ด้วยลักษณะการแต่งกายที่แตกต่างจากคนทั่วไป

อีกทั้งเขายังมีเครื่องประดับเป็นอาวุธประจำตัวนั่นคือปิ่น คำเลียนเสียงธรรมชาติ “ควับ” เป็นคำที่แสดงเสียงจากการกระทำ นั่นคือเสียงจับปิ่นกระชับมือ เสียงพยัญชนะท้ายแม่กบในคำว่า “ควับ” ให้ความรู้สึกรวดเร็ว รุนแรงและแม่นยำ การกระชับปิ่นสื่อภาพการแสดงออกในเชิงต่อสู้ที่กระทำอย่างรวดเร็วและแม่นยำ เมื่อควาบอยจับปิ่นแล้วเขาก็เริ่ม “จิ้นล้า” ให้ภาพถึงความพร้อมที่จะลั่นกระสุนปิ่น แต่เสียงที่ออกมานั้นไม่ใช่เสียงกระสุนปิ่นกลับเป็นเสียงพึมพำของควาบอยว่า “พั้งเหยี่ยว พั้งเหยี่ยว” การใช้คำเลียนเสียงการลั่นกระสุนในจินตนาการของควาบอย บ่งบอกลักษณะท่าทางและลีลาอันโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของควาบอย ที่ให้จินตภาพแก่ผู้อ่าน ได้คิดตามรู้สึกตื่นเต้นกับอากัปกริยาและการแสดงออกที่น่าหวาดเสียวของควาบอย

ย้ายกกกกกุเลเลเล

ลมพัดลมเพมาอ่อนอ่อน

ดอกแดดแดดดวงพอง่วงงุน

ลื้อเฟสสันหมุนมาเร็วไว

(“หาดใหญ่วันนี้มีควาบอย” : 46 , เน้น โดยผู้วิจัย)

คำเลียนเสียงอุทานของควาบอย “ย้ายกกกกกุเลเลเล” ประกอบกับคำบรรยายจากธรรมชาติในยามเช้าว่า “ลมพัดลมเพมาอ่อนอ่อน ดอกแดดแดดดวงพอง่วงงุน” สื่อภาพบรรยากาศอันสดชื่นด้วยแสงแดด อุ่น ๆ ให้ความรู้สึกสดใส มีชีวิตชีวาอย่างเบิกบาน

...

เธอสบายดีหรือที่รัก?

ฝนหนักที่นี่ยังกราดเกรี้ยว

ทะเลปั่นป่วนแล้วม้วนเกลียว

ฟาดเคี้ยวเคี้ยวขวับกับผืนน้ำ!

(“มะลิลา : ฝนสีน้ำพิกาสามสิบห้านาที” : 94 , เน้น โดยผู้วิจัย)

กวีใช้คำเลียนเสียงเกลียวคลื่นสาดซัดกระทบกับผืนน้ำทะเลเวลาดัง “ขวับ” ซึ่งคำนี้มักใช้กับเสียงหวดไม้เรียว สื่อภาพความรุนแรง รวดเร็ว และแม่นยำ ความโลดโผนของเกลียวคลื่นนั้นกวีกล่าวว่ามีเสียงดัง “เคี้ยว” สื่อจินตภาพของแรงคลื่นน้ำทะเลขณะกำลังเคลื่อนไหว กวีเลือกใช้อักษรควบ /คว/ ประสานกับอักษรควบ /ขว/ ซึ่งทั้ง 2 รูปนี้คือเสียงควบอย่างเดียวกัน เพราะหน่วย

เสียงพยัญชนะต้น /ข/ และ /ค/ เป็นเสียงระเบิด ไม่ก้องมีลม เกิดที่เพดานอ่อนเหมือนกัน เพื่อให้ได้เสียงควบ จึงใช้หน่วยเสียงพยัญชนะ /ว/ เป็นพยัญชนะควบ เสียงของคำที่เปล่งออกมาจึงเป็นเสียงควบ /คว/ อย่างเดียวกัน และบ่งบอกการเคลื่อนไหวเหมือนกัน

2.4 อติพจน์

อติพจน์หรือความเปรียบเกินจริง ใช้สื่อความรู้สึกนึกคิดซึ่งเป็นนามธรรมเปรียบความให้มีน้ำหนักเหมือนเกิดขึ้นจริง มนตรี ศรีรงค์ ใช้อติพจน์สื่อความหนักหน่วงของความกำหนดว่าภาพที่เห็นนั้นให้บรรยากาศที่มีมิติไปราวกับเกิดสุริยุทราศ ดังคำประพันธ์

เป็นที่ขึงที่ละม้ายสงเคราะห์ตกตะลึง!

ราวถึงสุริยุทราศมิกาดผัน

เมื่อร่างขาราวเป็งดัดแสงวัน

โลกก็พลันมีมิติสนิทไป

มากับมอเตอร์ไซค์วิ่งรับจ้าง

โพลนเนื้อสว่างร่างไสว

เข้าคลินิกหมอชายตรวจภายใน

มอเตอร์ไซค์รับจ้างตาค้างคอย

(“การตรวจภายในของข้าพเจ้า” : 38 , เน้น โดยผู้วิจัย)

บทประพันธ์นี้สื่อความรู้สึกและความต้องการของบุคคล ที่เกิดจากการมองเห็นภาพเขี้ยวหนทางเพศของหญิงสาว ซึ่งก่อความกำหนดให้เขาอย่างหนักหน่วง กวีสื่อว่าภาพนี้บันดาลบรรยากาศแห่งสุริยุทราศคือความมีมิติไปทั้งโลกอย่างฉับพลัน แม้จะเป็นเวลาที่ขึงที่แสงแดดสาดส่องอย่างแรงกล้า แต่ “โลกก็พลันมีมิติสนิทไป” ความมีมิตินี้คือความมีมิติของจิตสำนึกที่กลายเป็นความคลุ้มคลั่งทางจิตใจ ด้วยความปรารถนาในภาพที่ตาเห็น

2.5 คำถามเชิงวาทศิลป์

การตั้งคำถามเชิงวาทศิลป์เป็นกลวิธีหนึ่งที่ชักนำให้ผู้อ่านได้คิดไตร่ตรอง ทบทวนประเด็นสำคัญ ไม่ว่าคู่สนทนาจะตอบได้หรือไม่ก็ตาม การตั้งคำถามของกวีก็กระตุ้นให้ผู้อ่านได้หันกลับมาข้อนดูสิ่งที่เคยมองข้ามไป มนตรี ศรีรงค์ใช้กลวิธีการตั้งคำถามแบบรำพึงกับตนเอง ซึ่งไม่ได้เจาะจงว่าให้ผู้อ่านหรือใครเป็นผู้ตอบคำถาม ดังบทกวีนิพนธ์ที่ยกมาวิเคราะห์นี้

หรือโลกหมุนเร็ว – แต่แว้งคว้าง

จึงทุกอย่างกระจายกระจัดอยู่ดาษดื่น

ต่างทอดเงาทับบนต่างโคนกลืน

กลายเป็นเปลี่ยนหัวแปลงตัวตน

...

หรือเพราะโลกหมุนเร็วหากแว้งคว้าง?

และเราต่างก็รับความสับสน

ที่สุดชะตากรรม – การจํานน

ก็สิ้นรูปอัปจนเงาตนเอง

(“เงาสะท้อนบนประตูกระจก” : 32 , 35 , เน้นโดยผู้วิจัย)

กวีใช้คำถาม “หรือ” ถามถึงสาเหตุแห่งชะตากรรมของผู้คน การตั้งคำถามของกวีเพื่อเตือนตนเองและกระตุ้นให้ผู้อ่านหาคำตอบว่าจะ ไรคือสาเหตุแห่งชะตาของปัจเจกในยุคสมัยที่โลกหมุนเร็วแต่แว้งคว้างนี้

แล้วเปลื้องก็เปลื้องแล้วซึ่งภาระ

ตามกฎไตรลักษณ์ะสรรพสิ่ง

ชีวิตหนึ่งชีวิตนี้สั้นจริง

ใครช่วงชิงความตายได้อย่างไร?

...

(“เหมือนเทือกบรรทัดจะร้องไห้” : 114 , เน้นโดยผู้วิจัย)

คำรำพึงถึงคำถามในบทประพันธ์ข้างต้นสื่อความเข้าใจในความไม่เที่ยงแท้ของชีวิต ซึ่งตระหนักรู้ถึงช่วงชีวิตอันแสนสั้นและความไร้อำนาจของชีวิต ที่ไม่สามารถหยุดยั้งความตายได้ ต้องปล่อยให้เป็นไปตามกฎอนิจจังซึ่งต้องเกิดขึ้นกับทุกชีวิต

...

อนิจจาเกิดมาเพื่อตายไป

เหมือนมอดไหม้บุหรี – หนอชีวิต...

พริบตา – อายุก็ลู่วับ

สาระใดบ้างมีหนอชีวิต?

(“เพียงพริบตา” : 142 , เน้นโดยผู้วิจัย)

กวีตั้งคำถามแบบรำพึงกับตนเองว่า “สาระใดบ้างมีหนอชีวิต” คำถามนี้มีลักษณะในการถามตนเองมากกว่าถามผู้อื่น น้ำเสียงก่อนไปทางฉงน และมีคำตอบปฏิเสธแฝงอยู่ ซึ่งนำไปสู่การคิดทบทวนว่าในช่วงเวลาที่ผ่านมาตนได้ค้นพบคุณค่าสมกับที่เกิดมาเป็นมนุษย์หรือไม่ ทั้งกระตุ้นให้เร่งคิดค้นหาตัวตนและจุดหมายที่แท้ก่อนที่จะ “ตายไป” เพราะช่วงเวลาชีวิตนี้แสนสั้น คำถามของกวีโน้มน้าวให้ผู้รับเกิดความรู้สึกร่วมและได้คิดทบทวนถึงชีวิตตนเช่นเดียวกัน

องค์ประกอบของบทประพันธ์

องค์ประกอบของบทประพันธ์เกิดจากความประสานกันอย่างกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวหรือเรียกว่ามีเอกภาพ ซึ่งเกิดจากองค์ประกอบของถ้อยคำที่สื่อความคิดและอารมณ์ ที่อาจแบ่งเป็น องค์ประกอบของเสียง องค์ประกอบของความหมาย และองค์ประกอบของเสียงและความหมาย (ดวงมน จิตรจันงค์ , 2541 : 30) ที่ให้ความประสานอย่างกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียว

1. ความประสาน

ผู้วิจัยพบว่ามนตรี ศรีรงค์ เลือกใช้ความประสานจากความขัดกันโดยรวมบทกวีนิพนธ์โลกในดวงตาข้าพเจ้า อันนำไปสู่ความประสานกันอย่างบริบูรณ์ ดังบทประพันธ์ที่จะวิเคราะห์ดังนี้

เพลงที่อยู่ในใจเริ่มไหลหลั่ง

ยิ่งกว้างค้ำคั่งก็ยิ่งรู้

อิงคะนึงอยู่ในความไม่มี

อิงมีอันไร้เสียงใดดัง

แต่เสียงเพลงของคนใครคนหนึ่ง

อ้ออิงเสียงเปล่งเป็นเพลงหลัง

ผ่าน โน้ตแห่งดวงตาที่ล้ำกรัง

ข้าพเจ้ารับฟังมิตั้งใจ

บนใบหน้าเฉยเรียบและเงียบเศร้า

ผ่านความเหงาโถมทับเกินนับได้

ยิ่งเงียบ – ยิ่งวุ่นวายอยู่ภายใน

คราบโคลความเหงายิ่งเร้ารุ่ม

(“มีคนเดินผ่านมา” : 21 , เน้น โดยผู้วิจัย)

กวีสื่อความขัดกันในลักษณะปฏิทรรศน์ (paradox) กล่าวถึงเสียงเพลงในใจ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนความรู้สึกทุกข์ทนทรมาณเจ็บเหงาของคนชนบทที่อพยพย้ายถิ่นเข้าสู่เมือง เสียงเพลงที่ร่ำร้องอยู่ในใจนั้น “ยิ่งกว้างค้ำค้ำยิ่งรู้ ยิ่งคะนึ่งอยู่ในความไม่มี ยิ่งมีอันไร้เสียงใดดัง” สื่อถึงความหมกมุ่นกับความทุกข์ในกว้างค้ำค้ำอย่างดั่งลึกของปัจเจกที่ตกอยู่ในความเจ็บเหงา และยิ่ง “ค้ำค้ำ” ไปสู่ความเจ็บเหงา เศร้า นั้นเรื่อย ๆ เสียงเพลงในใจนั้นแม้ว่าจะ “ยิ่งมี” แต่กลับ “ไร้เสียงใดดัง” ที่จะกระทบโสตประสาทของผู้อื่น สภาวะ “ไร้เสียง” ยังแฝงความไร้อำนาจ ปราศจากความสำคัญ “ยิ่งมี” บ่งบอกว่ามีเสียงค้ำค้ำอ้ออิ่ง นั่นคือความทุกข์ของคนเหล่านี้มีมาก เสียงยิ่งมีที่ไร้เสียงสื่อความหมายว่าเป็นเสียงแห่งความเหงาที่ร่ำร้องอยู่ในตัวตนของบุคคล ซึ่งไม่สามารถบอกให้ใครรับรู้ได้ หรือไม่มีใครสนใจจะฟัง แต่กวีรับรู้เสียงแห่งความเหงา เศร้าของปัจเจก “ผ่าน โน้ตแห่งดวงตา...” ที่สื่อความเศร้าหมอง เจ็บเหงาอยู่ภายใน แม้ว่าผู้คนเหล่านี้จะมีใบหน้า “เฉยเรียบและเรียบเศร้า” แต่ภายในใจก็ยิ่งวุ่นวายด้วยความทุกข์ที่สั่งสมอยู่ ดังกล่าวว่า “ยิ่งเจ็บ – ยิ่งวุ่นวายอยู่ภายใน คราบโคลนความเหงายังเร้ารุ่ม” เมื่อไม่สามารถบอกให้ใครรับฟังได้ ความทุกข์ที่มีก็ยิ่งรุ่มเร้าเป็นความเหงาเศร้าอยู่ไม่คลาย

ความประสานขององค์ประกอบที่ขัดกัน ในการบอกถึงเสียงเพลงแห่งความเหงา เศร้า ทุกข์ทน ซึ่งส่งเสียงอยู่ในตัวตนของบุคคลว่าไร้เสียงดัง มีความสอดคล้องกับความจริงในสังคม เนื่องจากเสียงแห่งความทุกข์นี้เป็นความรู้สึกภายในของปัจเจก ที่ผู้อื่นไม่อาจรับฟังหรือได้ยิน และปัจเจกก็ไม่ได้หวังให้ผู้อื่นรับรู้ แต่กวีรับรู้จากการสื่ออารมณ์ผ่านดวงตาของผู้คนเหล่านั้น

ท่านกับข้าพเจ้า-

เราต่างสุขุมความเหงาความเศร้าสร้อย

ทุกรอยเท้าก้าวไปล้วนไร้รอย

ล่องลอยไปทั่วไร้ตัวตน

ท่านกับข้าพเจ้า-

เราต่างยิ้มแสบเศร้าแสบเหงาหม่น

เศษวิญญูณกระจัดกระจายทวยทูน

เกลื่อนกล่นว่อนเวี่ยลงเรียราย

เรา-

ฝุ่นเขม่าปีเดือนที่เปื้อนป้าย

ปกปิดความเบี้ยวบุบของรูปกาย

และพรางแผลพร่างพรายที่ลายพร้อย

(“ทั้งท่านและทั้งข้าพเจ้า” : 64 , เน้น โดยผู้วิจัย)

กวีเสนาภาพของ “ท่านและข้าพเจ้า” ว่าเป็น “ผู้ไร้ตัวตน” ไร้ร่องรอยแห่งการดำเนินชีวิต ดังกล่าวว่า “ถูกรอยเท้าก้าวไปล้วนไร้รอย” การก้าวเดินที่ไร้รอยเท้าบ่งบอกความไม่มีตัวตนของบุคคล ตัวตนที่แท้เลือนหายไปเนื่องจากเป็นบุคคลที่ไร้ความสำคัญ ไม่มีความหมายในสังคม จึงเอาแต่ “สุขความเหงาความเศร้าสร้อย” ผู้คนทั้งหลายเหลือวิญญานที่กลายเป็นเศษกระจัดกระจาย แต่ก็ยังคงรับรู้ความเหงาเศร้า และความเจ็บปวดอย่าง “ทुरายทุรน” ปฏิทรรศน์นี้สื่อความขมขื่นอย่างทุกข์ทนแสนสาหัสของ “ผู้ไร้ตัวตน” แม้ว่าจะมีเพียงเศษวิญญาน แต่ก็ยังคงมีความรู้สึกและรับรู้ความเจ็บปวดอันแสนสาหัส

2. การลำดับความ

การลำดับความเป็นกลวิธีหนึ่งที่สร้างความโดดเด่นทางวรรณศิลป์ ก่อให้เกิดความเข้าใจในความหมายของบทประพันธ์ และทัศนะของผู้แต่ง อีกทั้งให้จินตภาพแก่ผู้อ่าน ได้ติดตามก่อนความสะเทือนอารมณ์ ชวนคิดด้วยชั้นเชิงวรรณศิลป์ ดังเห็นได้จากบทกวีนิพนธ์ “เพียงพริบตา” (139 – 142)

...

อนิจจา – ความเหงา ความเศร้าโศก

แต่ละทศวรรษ โลกนี้แสนสั้น

ปีเดือนเคลื่อนกาลเพียงผ่านวัน

เพียงกระชั้นกระดิกเข็มนาฬิกา

กระจ้อยร่อนนักษัตรนอมมนุษย์

เป็นเพียงจุดเล็กเล็กใน โลกหล้า

ร้านเรียงเวียงทะเลคลื่นเวลา

พริบตา – อายุก็ลุลเลย

อนิจจา – ความเหงา ความเปล่าเปลี่ยว

กัศเคี้ยวคำโตเชียวโธ่เอ๋ย

กร่อนกระดูกพูนพังเช่นสังเวศ

รอวันเกษกองทัพแหลกยับไป

เวทนาเต็มทีแล้วชีวิต

กระจิริคมิหนายังตำได้

ลอยคอกกลางทะเลคลื่นเห่ไกว

มีรูทิสทางใจจะว่ายตาม

คืนกาเพิ่มริ้วบนผิวน้ำ

โรยรานวลเรือ – เนื้อกล้ำม

ชีพจรอ่อนล้า – พยายาม

กัศกรามมือบีบชีพจร

อนิจจา – ราตรี อพิโถ

เอื้อเอื้อ อ้อยเอื้อย เหนื่อยอ่อน

ลมเงียบอบอ้าว – รัวรอน

แฉ่งอ่อนเหลือคืบ – ชีวิต!

...

อนิจจา – เกิดมาแล้วตายไป

ณ มหรรณพใดที่ว่ายล่อง

ลอยตัวสะเปะสะปะ – ประกับประคอง

เพื่อคั่งลงไปกองใต้ท้องน้ำ

พริบตา – อายุก็ลู่วับ

เดี๋ยวก็วันผ่านไป – เดี่ยวก็ค่ำ

กับสิ่งที่เรียกว่า – ชะตากรรม

พรั่งพร้อมร่อยร่ยเข้ามาตามวัย

พ้นควันเป็นรูปสลูปลคร่ำ

เขรอะคล้ำคราบเขียวของตะไคร่

เป็นรูปเทียนหรือดวง – เป็นปวงไฟ

ที่พร้อมจะเผาไหม้ดอกไม้จันทร์

อนิจจา อนิจจา อนิจจา

มวลธาตุที่ก่อมา – อายุสั้น

มอดลงทีละนิด – นิดละวัน

เป็นถ่านเถ้าเขม่าควันแล้วอันตรธาน

พ้นอีก – เป็นรูปความว่างเปล่า

ความเหงา ความเศร้า โศก ความฟุ้งซ่าน

เอื้อยอ้อย อ้อยอิ่ง นิ่งนาน

สูสาน เวลา ชะตากรรม!
 พริบตาก็อีกทศวรรษ
 พุทธศักราชผลัดกันมาอย่า
 จิริดจ้อยร่อย ตาคำคำ
 มองฟ้าคำเงียบเงียบเย็นเยียบใจ
 มอดลงทีละนิด – ชีวิตเอ๋ย
 ลามเลยรวดเร็วรุกไล่
 อนิจจาเกิดมาเพื่อตายไป
 เหมือนมอดไหม้บุหรี – หนอชีวิต...
 พริบตา – อายุก็ลู่ว้ย
 สาระใดบ้างมีหนอชีวิต?.

บทประพันธ์ข้างต้นสื่อความนำเวทนาของชีวิต เริ่มด้วยความ “กระจ้อยร่อย” ของมนุษย์ เมื่อเทียบกับ “โลกหล้า” ต่อด้วยสภาพถูก “ความเหงาความเปล่าเปลี่ยว” กัดกิน และยังอ้างว้าง ไร้จุดหมาย ลงท้ายด้วยความไม่เที่ยง ดังที่อุปมาว่าชีวิต “เหมือนบุหรีที่มอดตลอดมวน” ความน่าสลดใจในช่วงเวลาแห่งการมีชีวิตของมนุษย์ คือการตกอยู่ในสภาวะของความเหงา เศร้า โศก ไปจนวาระสุดท้าย กวีถือว่าชีวิตของมนุษย์ไม่เพียงเปลี่ยวเหงาเท่านั้น แต่ยังอ่อนแรง กระจ้อยร่อย ไร้พลัง ไร้ความสามารถที่จะนำพาตนเองให้หลุดพ้นจากความทุกข์ ตกอยู่ในความอ้างว้างว่างเปล่า ไร้จุดหมาย

สภาพนำเวทนาของชีวิตอยู่ที่ความไร้กำลัง และไร้จุดหมาย จึงมีเพียงความอ้างว้างอ่อนล้าเท่านั้น ทำได้ดีที่สุดเพียง “ลอยตัวสะเปะสะปะ – ประคับประคอง เพื่อดิ่งลงป๋องงได้ท้องน้ำ” การพยายามประคับประคองชีวิตในขณะที่อ่อนแรง ไร้พลังและความสามารถ ไม่ได้ทำให้รอดพ้นจากความพินาศในสังสารวัฏอย่างนำเวทนา สภาพก่องอยู่ได้ท้องน้ำกลายเป็นจุดมุ่งหมายของชีวิต เมื่อมีชีวิตก็เหงาเศร้า เมื่อตายก็ปราศจากร่องรอยของตัวตน เหลือเพียง “ถ่านเถ้าเขม่าควันแล้วอันตรธาน”

การลำดับความของกวีให้ภาพชีวิตกระจ้อยร่อยที่ตกอยู่ในความเหงาเศร้า ไร้ความสามารถที่จะพาตนไปสู่จุดมุ่งหมายอันมีค่า ชีวิตที่ไร้จุดหมายดังที่กวีกล่าวนี้นำไปสู่การตั้งคำถามในตอนท้ายบทประพันธ์ว่า “สาระใดบ้างมีหนอชีวิต” เป็นการตั้งคำถามแบบรำพึงกับตนเอง เพื่อเตือนสติให้ตนเร่งคิดค้นหาและกระทำให้สิ่งที่มีคุณค่าให้คู่ควรกับเวลาของการมีชีวิตและฐานะ

ที่เกิดมาเป็นมนุษย์ เหมือนเป็นข้อเตือนใจให้ผู้อ่านได้ขบคิดถึงสภาวะชีวิตของตนเอง และเร่งคิดกระทำสิ่งที่มีคุณค่าก่อนที่จะหมดสิ้นเวลาไปอย่างน่าอนาถ

3. การลำดับเนื้อหา

การลำดับเนื้อหาในบทประพันธ์ของมนตรี ศรีรงค์ เป็นกลวิธีหนึ่งที่สร้างเอกภาพแก่เนื้อหา โดยการจัดหมวดหมู่บทประพันธ์ออกเป็น 5 กลุ่มหลัก ได้แก่ “ที่เห็นไม่เร็นหาย” “ยังเวียนวายให้รู้สึก” “ไม่เคยฝันไม่ทันนึก” “ว่าจะเป็นกันเช่นนี้” และ “บทส่งท้าย” การจัดกลุ่มเนื้อหานี้เพื่อสื่อความรู้สึกและเชื่อมความสัมพันธ์กับเนื้อเรื่องและความคิดหลัก

บทประพันธ์ใน 5 กลุ่มนี้ กวียังแบ่งเป็นกลุ่มย่อยอีก ดังที่ปรากฏในกลุ่ม “ที่เห็นไม่เร็นหาย” ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ “ถนนละม้ายสงเคราะห์” และ “ถนนละม้ายสงเคราะห์ – ตัดใหม่” กลุ่มแรก “ถนนละม้ายสงเคราะห์” กวีเขียนต่อเนื่องกัน 7 บท โดยกำกับชื่อไว้ในแต่ละบทเรียงตามลำดับดังนี้ “บ้านเลขที่ 41 / 3” [ถนนละม้ายสงเคราะห์ 01] (17 – 20) “มีคนเดินผ่านมา” [ถนนละม้ายสงเคราะห์ 02] (21 – 23) “ร้านข้าวมันไก่ทั้งห้า” [ถนนละม้ายสงเคราะห์ 03] (25 – 27) “ชายคนรักของช่างเสริมสวย” [ถนนละม้ายสงเคราะห์ 04] (28 – 31) “เงาสะท้อนบนประตูกะจก” [ถนนละม้ายสงเคราะห์ 05] (32 – 35) “เด็กสาวลิปสึ่มสอง” [ถนนละม้ายสงเคราะห์ 06] (36 – 37) และ “การตรวจภายในของข้าพเจ้า” [ถนนละม้ายสงเคราะห์ 07] (38 – 40) เมื่อผู้อ่านอ่านบทประพันธ์ติดต่อกันก็จะพบความต่อเนื่องของเรื่องราวของผู้คนบนถนนละม้ายสงเคราะห์ ที่กวีเชื่อมต่อด้วยสัมผัสระหว่างบทตลอดทั้ง 7 บท เช่น วรรคส่งในบทสุดท้ายของบท “บ้านเลขที่ 41 / 3” [ถนนละม้ายสงเคราะห์ 01] สัมผัสกับวรรครับในบทแรกของบทถัดไปคือ “มีคนเดินผ่านมา” [ถนนละม้ายสงเคราะห์ 02] ดังตัวอย่างต่อไปนี้

กันสานนั้นกันแดดตะวันตก
มีคหกรรมงำในยามบ่าย
เป็นบ้านไม้ชำรุดหลังสุดท้าย
ณ ถนนละม้ายสงเคราะห์ พ.ศ. นี้!

เพลงที่อยู่ในใจเริ่มไหลหลั่ง
ยิ่งกังวลคำดั่งก็ยิ่งรี
อิงคะนั่งอยู่ในความไม่มี
อิงมีอันไร้เสียงใดดั่ง

วรรคส่งของบท “บ้านเลขที่ 41 / 3” (20) ว่า “ณ ถนนละม้ายสงเคราะห์ พ.ศ. นี้!” ส่งสัมผัสกับวรรครับในบทแรกของบท “มีคนเดินผ่านมา” (21) ที่กล่าวว่า “ยิ่งหวังค้ำค้ำก็ยิ่งรี” “นี้ - รี” เป็นสัมผัสสระที่กวีตั้งใจเชื่อมระหว่างบทกวีนิพนธ์ เพื่อบอกเล่าเรื่องราวต่อเนื่องบนถนนละม้ายสงเคราะห์ที่เขาสังเกตเห็น

นอกจากนี้ แม้ว่าจะเปลี่ยนรูปแบบคำประพันธ์จากกลอนสุภาพเป็นกาพย์ฉบัง 16 แต่ก็ยังพบการส่งสัมผัสระหว่างบทกวีนิพนธ์ปรากฏอยู่ ดังที่เห็นในบท “เงาสะท้อนบนประตูกะจก” [ถนนละม้ายสงเคราะห์ 05] (35) ซึ่งใช้รูปแบบกลอนสุภาพ และต่อเนื่องด้วยบท “เด็กสาวลิปสึ่มอสอง” [ถนนละม้ายสงเคราะห์ 06] (36) ที่ใช้รูปแบบกาพย์ฉบัง 16 แต่กวีสามารถใช้สัมผัสเชื่อมได้อย่างลงตัว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ประตูกะจกคิดฟิล์มดำสนิท

ขณะดวงอาทิตย์ยังแผดกล้า

สะท้อนเงาเหล่าท่านผู้ผ่านมา

เมื่อยืนอยู่ต่อหน้ากระจกเงา

เหมือนสายลมพัดพรายเบา

งามหนักหนอเจ้า

เด็กสาวตากม - ผมดำ

บทประพันธ์ข้างต้นนี้ แม้รูปแบบจะต่างกัน แต่กวีก็ตั้งใจใช้สัมผัสเชื่อมระหว่างบทกวีนิพนธ์ด้วยสัมผัสสระระหว่างบทในคำ “เงา - เจ้า” หรือในตอนท้ายของบท “เด็กสาวลิปสึ่มอสอง” (37) ที่ต่อเนื่องด้วยบท “การตรวจภายในของข้าพเจ้า” [ถนนละม้ายสงเคราะห์ 07] (38) ก็ยังปรากฏการส่งสัมผัสระหว่างบทอยู่ในคำ “ดูค้น - ฝัน” ดังนี้

ละม้ายสงเคราะห์ผู้เฒ่า!

จ้องข้าพเจ้า!

แหวตาคำครีดูค้น!

เป็นเพียงที่ละม้ายสงเคราะห์ตกตะลึง!

ราวถึงสุริยคราสมิคาดฝัน

เมื่อร่างขาวราวแป้งตัดแสงวัน

โลกก็พลันมีดมิคสนิทไป

น่าสังเกตว่า กวีเจตนาใช้สัมผัสระหว่างบทกวีนิพนธ์ที่จัดอยู่ในกลุ่มเดียวกันคือ “ถนนลม้ายสงเคราะห์” อย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ “ถนนลม้ายสงเคราะห์ 01” ถึง “ถนนลม้ายสงเคราะห์ 07” เพื่อเชื่อมโยงเนื้อหาให้มีความต่อเนื่อง เป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับผู้คนและตนเองบริเวณถนนลม้ายสงเคราะห์

ลักษณะเช่นนี้ยังปรากฏในกลุ่มอื่น ๆ เช่น “ถนนลม้ายสงเคราะห์ – ตัดใหม่” ที่เขียนต่อเนื่องกัน 6 บท ประกอบด้วยบท “ควาบอยเฟสตันแดง” [ถนนลม้ายสงเคราะห์ – ตัดใหม่ 01] (42 – 43) “ดวงตาคู่นั้นดู” [ถนนลม้ายสงเคราะห์ตัดใหม่ 02] (44 – 45) “หาดใหญ่วันนี้มีควาบอย” [ถนนลม้ายสงเคราะห์ – ตัดใหม่ 03] (46 – 47) “ในดวงตาคู่นั้น” [ถนนลม้ายสงเคราะห์ – ตัดใหม่ 04] (48 – 49) “ควาบอยกับข้าพเจ้า” [ถนนลม้ายสงเคราะห์ – ตัดใหม่ 05] (50 – 52) และบท “BYEBYE COWBOY” [ถนนลม้ายสงเคราะห์ – ตัดใหม่ 06] (53 – 55) บทประพันธ์ที่เขียนต่อเนื่องทั้ง 6 บทนี้ เป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับหนุ่มควาบอย ซึ่งเป็นพ่อค้าขายของเล่นเด็ก แม้ว่ากวีจะกำหนดชื่อบทกวีนิพนธ์แยกไว้ในแต่ละบท แต่เมื่ออ่านบทประพันธ์ในกลุ่มนี้ต่อเนื่องก็จะพบว่าเป็นเรื่องเดียวกัน และกวีใช้กลวิธีการเชื่อมโยงเรื่องเล่าด้วยการส่งสัมผัสระหว่างบทกวีนิพนธ์ตลอดทั้ง 6 บท

การลำดับเนื้อหาด้วยการจัดกลุ่มเชื่อมโยงเป็นเรื่องราวยังคงปรากฏในบทประพันธ์กลุ่มต่อมาคือ “ยังเวียนว่ายให้รู้สึก” ซึ่งแบ่งเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ “เพื่อนเก่า” และ “คนรักเก่า” ในกลุ่ม “เพื่อนเก่า” กวีเขียนบทประพันธ์ต่อเนื่องกัน 3 บท คือ “ยุทธนา : ราวเดินเรือหาปลาขอบฟ้าไกล” [เพื่อนเก่า 01 มหาวชิราวุธ สงขลา 2528] (72 – 73) “ทรงเกียรติ : นิทานปรัมปราแสนเศร้า” [เพื่อนเก่า 02 มหาวชิราวุธ สงขลา 2528] (74 – 75) และ “พงษ์ศักดิ์ : พายุฤดูร้อน” [เพื่อนเก่า 03 มหาวชิราวุธ สงขลา 2528] (76 – 77) บทประพันธ์ที่เขียนต่อเนื่องนี้มีลักษณะของการระลึกถึงความรักความผูกพันระหว่างกวีและเพื่อน ร่วมกับการบอกเล่าเรื่องราวชีวิตของเพื่อนทั้งสามคน ซึ่งใช้การเชื่อมโยงความหมายด้วยการส่งสัมผัสต่อเนื่องระหว่างบทกวีนิพนธ์ เช่นเดียวกับบทประพันธ์ในกลุ่ม “คนรักเก่า” ที่เขียนติดต่อกัน 4 บท ได้แก่ “นิตยา : ดวงนำที่ร่วงเงาจากดาววัลย์” [คนรักเก่า 01 พ.ศ. 2525] (80 – 83) “ประทุมภรณ์ : สายลมตะวันออกและขอบฟ้ามหาสมุทร” [คนรักเก่า 02 พ.ศ. 2528] (84 – 87) “ชุติมา : อาณาจักรแห่งความหวาดกลัวของดักแด้” [คนรักเก่า 03 พ.ศ. 2540] (88 – 91) และ “มะลิลา : ฝนสีน้ำพิกาสามสิบห้านาที” [คนรักเก่า 04 พ.ศ. 2546] (92 – 95) บทประพันธ์ทั้ง 4 บทนี้กล่าวถึงความทรงจำในความรักที่กวีได้เรียนรู้จากคนรักเก่า 4 คน ซึ่งชื่อของคนรักเก่าก็ปรากฏอยู่ในชื่อบทกวีนิพนธ์ กวีเลือกเขียนตามลำดับเวลาที่ได้ผ่านพบและเรียนรู้ บ่งบอกความรู้สึกผูกพันของกวี อันให้คุณค่าที่เกิดจากการเรียนรู้และการแสวงหาความหมายของผู้รับประสบการณ์ มนตรี ศรีรงค์ เชื่อมโยงความหมายของบทประพันธ์ที่เขียนถึงคนรักเก่า

ทั้ง 4 บท ด้วยการใช้สัมผัสระหว่างบทที่ให้ความหมายของความรู้สึก และความเติบโตจากการเรียนรู้ในความรักตามลำดับเวลาและประสบการณ์

การลำดับเนื้อหาในกลุ่มต่อมาคือ “ไม่เคยฝันไม่ทันนึก” ซึ่งบ่งบอกถึงความรู้สึกไม่คาดฝันต่อสิ่งที่เกิดขึ้น ดังที่กล่าวถึงการลาถับของบุคคลที่มีความสำคัญต่อกวีในบท “เรือกลางทะเล” (106 – 109) ซึ่งกล่าวถึงการลวงลับของ “ปา” ชายชราชาวประมงผู้เป็นพ่อของกวี นอกจากนี้ยังกล่าวถึงการลวงลับของบุคคลผู้กระทำสิ่งที่มีคุณค่าและสร้างสรรค์ต่อสังคม ซึ่งควรค่าแก่การยกย่องและระลึกถึง ดังปรากฏในบท “หลับตาเถิดเธอ” (110) “ลายกนก” (112) และ “เหมือนเทือกบรรทัดจะร้องไห้” (114) ในกลุ่มนี้ยังมีบท “พายุใหม่” (115 – 117) ที่สื่อถึงบรรทัดฐานทางความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมที่เกิดจากความแตกแยกในความสัมพันธ์จนกลายเป็นความโกรธเกลียด และนำไปสู่ความสูญเสียอย่างไม่คาดคิด และบท “แรมนราฯ” (118 – 119) ซึ่งบอกเล่าถึงเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ภาคใต้ อันเป็นสิ่งที่ไม่คาดฝันทั้งของคนในพื้นที่และคนอื่น ๆ ที่ประสบกับความสูญเสียอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน ในกลุ่มนี้จึงเป็นการรวมบทประพันธ์ที่สื่ออารมณ์เศร้าอันเกิดจากการลาจาก และการสูญเสีย กวีเขียนแยกไว้เป็นบท ๆ โดยไม่ได้เชื่อมความต่อเนื่องด้วยการโยงสัมผัสเหมือนกลุ่ม “ถนนละม้ายสงเคราะห์” หรือ “คนรักเก่า” ที่กล่าวไปแล้วตอนต้น

บทประพันธ์ที่จัดอยู่ในกลุ่ม “ว่าจะเป็นกันเช่นนี้” เป็นการวิพากษ์วิจารณ์การดำรงชีวิตของผู้คนในสังคมที่ยึดติดกับมิชฌาติฐิ ปิดกั้นความสัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่บั่นทอนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ดังเห็นในบท “โลกที่อยู่เบื้องหน้าข้าพเจ้า” (122 – 127) นอกจากนี้ยังมีบทประพันธ์ที่กล่าวเสียดสีพฤติกรรมของผู้คนในสังคมยุคเทคโนโลยี ดังปรากฏในบท “มนต์รัก msn” (128 – 129) “ขบวนการคลิปเรนเจอร์” (130 – 131) และ “น้องแอมแคมฟร็อก” (132 – 133) ในบทกวีนิพนธ์ดังกล่าวนี้กวีเสียดสีพฤติกรรมของคนรุ่นใหม่ที่ต้องการมีตัวตนในสังคม ด้วยการใช้พื้นที่สาธารณะแสดงออกในทางที่ไม่ถูกต้อง และยังวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมของเด็กสาวนักศึกษาที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจวัตถุนิยม โดยยอมแลกสัมพันธ์สาวกับชาย เพื่อตอบสนองความต้องการทางวัตถุของตนเอง ในบท “ป่าเข้าใจ” (134 -135) อันสื่อได้ถึงความตกต่ำทางจิตใจของผู้คน ที่ยอมละทิ้งศักดิ์ศรีของตนเพียงเพื่อให้ตัวเองมีตัวตนในสังคมและเป็นที่ยอมรับแก่คนทั่วไป

กวีจบบทประพันธ์ของเขาด้วย “บทส่งท้าย” ในบท “เพียงพริบตา” (138 – 142) ที่เหมือนเป็นการกล่าวเตือนตนเองและผู้อ่านให้ฉุกคิดถึงช่วงเวลาอันแสนสั้นของชีวิต ที่กล่าวว่า “เหมือนบุหรืที่มอดตลอดมวน” ในบทนี้เหมือนเป็นบทสรุปของทุกเรื่องราวและชีวิตของผู้คนที่กวีกล่าวไว้ในบทก่อนหน้านี้ สื่อว่าไม่ว่ามนุษย์เราจะเป็นใคร มาจากไหน มีความเป็นมาอย่างไร ต่างก็มีจุดร่วมเดียวกันคือความตาย อันเป็นสัจธรรมของทุกชีวิต กวีได้ทิ้งคำถามในตอนท้ายของ

บทประพันธ์ว่า “สาระใดบ้างมีหนอชีวิต” เป็นคำรำพึงกับตนเองที่เตือนให้คิดกระทำในสิ่งที่มีคุณค่าก่อนที่จะหมดวาระแห่งชีวิต

กล่าวได้ว่า การลำดับเนื้อหาบทประพันธ์ของมนตรี ศรีรงค์ ช่วยสร้างเอกภาพแก่นเนื้อหาให้มีความเชื่อมโยงกัน ให้ความคิดที่เป็นลำดับ และช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจความคิดหลักของบทประพันธ์ การแบ่งกลุ่มบทประพันธ์ออกเป็นกลุ่มย่อย เช่น “ถนนลม้ายสงเคราะห์” “ถนนลม้ายสงเคราะห์ – ตัดใหม่” หรือกลุ่มอื่น ๆ นั้น เมื่ออ่านต่อเนื่องก็จะพบความสัมพันธ์เชื่อมโยงด้วยการใช้สัมผัสระหว่างบท ซึ่งให้ความรู้สึกเหมือนการอ่านเรื่องเล่าในรูปแบบบทกวีนิพนธ์ ที่ให้อารมณ์ความรู้สึก และจินตภาพอย่างชวนคิด นับว่าเป็นความสามารถของกวีอย่างน่าชื่นชม ที่ลำดับเรื่องราวได้อย่างน่าสนใจ ให้ความคิด และให้อารมณ์ความรู้สึกแก่ผู้อ่าน ได้รู้สึกตามอยู่ตลอดเวลา

สรุป

รูปแบบคำประพันธ์ในรวมบทกวีนิพนธ์โลกในดวงตาข้าพเจ้า วิเคราะห์ได้ว่าในภาพรวมสามารถตอบสนองความมุ่งหมายในการสื่อสาร ทั้งด้านอารมณ์และความคิด กล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ของรูปแบบกับเนื้อหาเกิดขึ้นด้วยความชัดเจนทางความคิด อันเป็นสารและการเลือกประกอบวัสดุคือภาษา โดยปรับใช้ฉันทลักษณ์ให้เหมาะกับเนื้อหา

ฉันทลักษณ์กลอนสุภาพเป็นรูปแบบคำประพันธ์ที่ใช้เป็นหลักในเล่มนี้ สอดคล้องกับความมุ่งหมายของตัวบทที่เขียนอย่างบทสนทนา และเล่าเรื่องกับคนทั่วไป กวีไม่จำกัดตัวเองด้วยความเคร่งครัดต่อจำนวนคำภายในวรรค ดังปรากฏใช้ตั้งแต่ 6 – 9 คำ หรือบางวรรคอาจมี 10 – 11 คำ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของความหมายและเจตนาในการสื่อสาร มนตรี ศรีรงค์ ใช้สัมผัสนอกตามปกติแต่ไม่จงใจใช้สัมผัสในที่เน้นสัมผัสสระอย่างสม่ำเสมอ บทประพันธ์ที่ไม่เน้นสัมผัสในมักสอดคล้องกับการสนทนาทั้งรูปแบบของการสนทนากับผู้อ่าน และการรำพึงกับตนเอง กวีสร้างลักษณะเด่นในบทที่ไม่เน้นสัมผัสในด้วยการเล่นคำซ้อน การซ้ำคำ และการสัมผัสอักษร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเน้นย้ำความหมายทั้งจำนวนความเคลื่อนไหวและความรู้สึกของบุคคลในภาวะอารมณ์ต่าง ๆ ตามความหมายของบทประพันธ์ อีกทั้งการเลือกใช้คำเหล่านี้ยังเอื้อต่อการสร้างความสัมพันธ์ด้านเสียงและความหมาย ในส่วนของสัมผัสในมักปรากฏในบทที่พรรณนาภาพเคลื่อนไหว ความหยุดนิ่ง ความมืด ความสว่าง ประกอบกับการแสดงอารมณ์ความรู้สึก กวีเลือกใช้สัมผัสในตามจังหวะที่เหมาะสมโดยไม่ได้กำหนดตำแหน่งไว้ตายตัว และยังใช้ประกอบการซ้ำคำเพื่อเน้นย้ำความหมาย

ฉันทลักษณ์กาพย์ฉบัง 16 ปรากฏใช้เพียงบทเดียวในรวมบทกวีนิพนธ์ชุดนี้ คือบท “เด็กสาวสิบสี่มือสอง” (36 – 37) กวีสามารถปรับใช้กาพย์ฉบัง 16 ซึ่งเป็นรูปแบบฉันทลักษณ์ที่ใช้พรรณนาในหนังสือเก๋หรือวรรณคดีโบราณได้อย่างเหมาะสม โดยใช้คำในชีวิตประจำวันเพื่อพรรณนาความงามตามธรรมชาติของเด็กหญิงที่กำลังเจริญวัย ลักษณะบังคับของบทประพันธ์เป็นไปตามขนบของฉันทลักษณ์ แต่กวีสร้างลักษณะเด่นด้วยการใช้สัมผัสทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษร เพื่อสร้างความสัมพันธ์ด้านเสียงและความหมาย และให้จินตภาพแก่ผู้อ่านได้เห็นตาม

ลักษณะเด่นด้านกลวิธีการใช้คำในรวมบทกวีนิพนธ์โลกในดวงตาข้าพเจ้า อยู่ที่การเลือกใช้คำที่เป็นคำธรรมดาและใช้ในชีวิตประจำวัน กวีไม่ได้ใช้คำทำเนียบกวีเพื่อสื่อประสบการณ์พิเศษกว่าปกติ แต่เลือกใช้คำให้สอดคล้องกับความคิดหลักหรือความหมาย แม้จะเป็นคำธรรมดา แต่ก็สื่ออารมณ์ร่วมให้ผู้อ่านเข้าใจ คิดตาม และเห็นภาพได้ชัดเจน นอกจากนี้กวียังใช้คำศัพท์ในวงความรู้ทางพุทธศาสนา โดยเฉพาะในบทประพันธ์ที่แสดงความคิดหลักด้านคุณค่าทางปรัชญา เพื่อมุ่งเตือนสติตนเองและเพื่อนมนุษย์ให้ตระหนักถึงความไม่เที่ยงแท้ในชีวิต

กวีเลือกใช้คำธรรมดาประกอบกับการใช้สัญลักษณ์และโวหารความเปรียบ “ดวงตา” เป็นสัญลักษณ์สำคัญในการพินิจและแสดงออกจากภายใน อีกทั้งการรับส่งสารและสื่ออารมณ์ ความรู้สึกของผู้คนในสังคมในทัศนะของตนเอง นอกจากนี้ยังมีสัญลักษณ์ตามขนบที่พบในบทกวีนิพนธ์ร่วมสมัยทั่วไป เช่น ขอบฟ้า ปราสาททราย แดก เรือ ส่วนสัญลักษณ์เฉพาะตนที่ไม่พบทั่วไป และชวนคิดได้แก่ เปรียง ทุ่นเบ็ด และมวนบุหรี่ยี่มอดใหม่ การใช้องค์ประกอบที่ขัดกันเพื่อสร้างความประสานอย่างบริบูรณ์ในบทประพันธ์ ให้พลังในการสื่อสาร กระทบอารมณ์และกระตุ้นจินตภาพแก่ผู้อ่าน องค์ประกอบดังกล่าวนี้กระตุ้นให้ผู้อ่านรับรู้และเข้าใจปัญหาของผู้คนในสังคมปัจจุบัน ที่ตกอยู่ในสภาพเหงาเศร้า เดียวดายอย่างทุกข์ทน เนื่องจากตัดขาดจากโลกภายนอกและการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ติดอยู่กับความเศร้า อ่อนแอ อ่อนแรง ไร้ความสามารถในการพิจารณา และตัดสินใจ กวีใช้กลวิธีการลำดับความบอกเล่าเรื่องราวตามลำดับช่วงเวลาของชีวิต เพื่อเตือนตนเองและผู้อ่านให้ขบคิดถึงความไม่เที่ยงแท้ในชีวิต และสิ่งที่พึงกระทำในช่วงเวลาอันแสนสั้นของชีวิต และยังใช้กลวิธีการตั้งคำถามที่เป็นลักษณะของการถามตนเอง หรือรำพึงกับตนเอง แต่ขณะเดียวกันก็กระตุ้นให้ผู้อ่านได้ขบคิดถึงสิ่งที่กวีรำพึง และข้อนมองชีวิตของตนว่าได้กระทำในสิ่งที่มีคุณค่าสมกับที่เกิดมาเป็นมนุษย์หรือไม่

มนตรี ศรีรงค์ สร้างเอกภาพให้บทประพันธ์ของเขาด้วยการลำดับเนื้อหาเป็นกลุ่ม การจัดกลุ่มบทประพันธ์นี้สร้างความเข้าใจในความคิดหลักแก่ผู้อ่าน ให้คิดตาม และมองเห็นภาพมากขึ้น อีกทั้งสร้างลักษณะเด่นให้แก่บทประพันธ์ที่เชื่อมโยงกันเป็นเรื่องราวด้วยการเชื่อมสัมผัส

ระหว่างบทกวีนิพนธ์ที่จัดอยู่ในกลุ่มเดียวกัน ความต่อเนื่องของบทประพันธ์จึงให้ความรู้สึกเหมือน การอ่านเรื่องเล่าในรูปแบบบทกวีนิพนธ์

กล่าวได้ว่า การตั้งชื่อหนังสือว่า *โลกในดวงตาข้าพเจ้า* ก็เป็นกลเม็ดทางภาษาให้ ครุ่นคิดถึงการเสาะหาความหมายของปัจเจกบุคคลผ่านประสบการณ์ทางอารมณ์ ถึงแม้โลกใน ดวงตาของมนตรี ศรีรงค์ เป็นโลกที่รุ่มเร้าด้วยความเหงาเศร้า เปล่าเปลี่ยว ท่ามกลางความเจริญของ สังคม แต่ผู้อ่านก็ต้องยอมรับว่ากวีสามารถโน้มน้าวให้รู้สึกร่วมได้ว่าเป็นความจริงในระดับลึกทาง จิตใจ กวีมองโลกอย่างพิถีพิถะระหัดและไม่เพียงแต่วิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมของผู้คนในสังคม เท่านั้น หากแต่ได้แสดงความประทับใจต่อคุณความดีบางประการ ซึ่งปรากฏได้แม้แต่ในยามเผชิญ ความสูญเสีย การมองโลกของกวีกระตุ้นให้ผู้อ่านได้คิดย้อนกลับมองโลกแห่งความจริง และ ปฏิบัติของตนต่อโลกในแง่มุมเหล่านั้น

Prince of Songkla University
Pattani Campus